

ΤΑ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗΣ ΔΙΩΡΥΓΟΣ

25 'Ιουλίου 1893.

Ἡ ἱερὰ γῆ τοῦ Ποσειδῶνος φαίνεται ἑορτάζουσα σήμερον. Ἀπὸ τῶν μικρῶν ἰσθμικῶν ἀλσῶν προκύπτουσι χωρικοὶ μὲ τὴν εὐζωνον καὶ καθαρὰν τῆς φουστανέλλας ἀναβολὴν. Αἱ ὄχθαι τῆς Ἰσθμίας βρῖθουσι πλήθους σημαῖαι κυματίζουσιν εἰς τὰς ἡρέμους αὖρας, καὶ ἀπωτέρω φαιδροὶ ἀλίεις ἀνασύρουσιν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς θαλάσσης ἰχθυοβριθῆ τὰ δίχτυα. Εἰς τὰς θελκτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος ἀνακαινίζονται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν αἱ ὄραϊαι ἀλληγορίαι καὶ οἱ μῦθοι τῶν ἐναλίων καὶ βουκολικῶν θεοτήτων. Ἐνιχαῦ ἡ πίτυς φέεται ἄχρι τῆς ὄχθης αὐτῆς τῆς θαλάσσης. Τὸ κύμα βρέχει τὴν ρίζαν τοῦ ὄρεσιβίου δένδρου· καὶ ἐκεῖ, ὑπὸ τῆς ἐλάτης καὶ τῆς πεύκης τὴν σιαμ, ἀλιεύς καὶ βουκόλος, ὁ ναυτόπαις καὶ ὁ μικρὸς αἰπόλος, ἡ καλαύροψ καὶ τοῦ πηδαλίου ὁ οἶαξ, ὁ ποιμενικὸς αὐλὸς καὶ τῆς ἀλιευτικῆς λέμβου οἱ σκαλμοί, ὁ ἀλσοδαίτης θηρευτῆς, καὶ ὁ θαλασσοβίος αὐτῆς συνητήθησαν καὶ φιλικῶς ἐκαθέσθησαν παρὰ τὴν ἀπύργητον θίνα τῆς πολυροῖσθου θαλάσσης καὶ τοῦ δάσους τὸ μεταίχιμον, ὅπου τοῦ βουκοῦ ἡ γλυκεῖα πηγὴ συγκραταμῆγνυται μετὰ τῆς ἀλός, ἐνθα τοῦ δρυμοῦ ὁ ψίθυρος συμπληροῖ τοῦ κύματος τὸν ἐναρμόνιον ρόχθον.

Διαδοχικῶς πυκνοῦται ὁ παρὰ τὴν Ἰσθμίαν στολίσκος. Ἐξω, εἰς τὴν ξηρὰν, ἀναμῖξ φερόμενον, μυρμηκῶ τὸ πλῆθος. Εἰς τὴν τέως ἤσυχον παραλίαν ἀνέστη ὁ λαὸς τῶν ἰσθμίων ἀγώνων, ἐνεφρευθεὶς ἱπποκοκκίαις, ἥτις ὀλίγας ὥρας μετέπειτα θά λυθῆ. Τὸ πάλαι εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς ὄχθας, εἰς τὴν «ποντιάδα γέφυραν» τοῦ Πινδάρου, εἰς τὸν Ἰσθμὸν τοῦτον τὸν ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος, τελουμένων τῶν ἀγώνων, ὁμοίως πυκνότερον ἀνέθαλλε σφιγῶσα ἀκμαία ζωὴ. Τὴν φαντάζεται τις τὴν βλέπει ἐλαύνουσαν, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς φαντασίας. Καὶ ὅμως τὸ θέλητρον τοῦ ἐκλεισσιπότητος ἐκείνου κόσμου καὶ βίου εἶναι τοσοῦτον μέγα, εἶναι τοσοῦτον ἀδαπάνητον, καὶ τοι· ἀδιαλείπτως δαπανώμενον, ὥστε, μετὰ τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς ἐγορηγόρσεως, μετὰ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀνυπαρξείας, τοῦ γοήτρον τῆς ἀποπτώσεως ἰσθμιακῆς ποιήσεως καὶ τῆς κραταιᾶς φωνῆς τῆς συγχρόνου πραγματικότητος βρώσεως διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἀτιμοῦ, καὶ τοιαῦτα, ἀμέσως πρὸ ἡμῶν, δυναμένης νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα, ἡ ψυχὴ ἐν τούτοις καὶ ἡ καρδία τρέπεται, νοσταλγοῦσα οἰονεῖ, πρὸς τὸ παρελθὸν πάντοτε, καὶ αἰωνίως πρὸς αὐτό. Ὅστις φρονεῖ ὅτι θ' ἀπαλλαγῇ

ποτὲ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τοῦς ρεμβασμοῦς καὶ τὰς γοητείας τοῦ κλασικοῦ Ἑλληνικοῦ παρελθόντος, νομίζω ὅτι πλανᾶται. Κολοσσαῖοι ὄγκοι πλοίων λικνίζονται ἐλαφρῶς πρὸ ἡμῶν. Εἰς τὸ βάθος εὐθύγραμμος μηκύνεται ἡ ἐξαισία διώρυξ, ἔργον ἀναντιρρήτως ἐκπληκτικόν. Ὁ θετικὸς σύγχρονος κόσμος ἐπιδεικνύει ψηλαφητὰ ἔργα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ματαῖα ὅμως ἡ ἐπιθάλλουσα αὐτῆ πραγματικότης. Ὁ ὀφθαλμὸς παρέρχεται τὸ ἀδρόν εἰς μεγαλοπρέπειαν θέαμα, καὶ εἰς τὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντος πλανώμενος, ἐρευνῶν τὸν χώρον τοῦ Ἰσθμοῦ ἀναζητεῖ τὸ ἐκ λευκοῦ λίθου θέατρον, τὸ ἱερὸν ἐνθα ἀνέκειντο τῶν εἰς τὰ Ἰσθμια νικησάντων αἰ εἰκόνες, τὰ ἄλλα τῆς πίτυος, τὸν ναὸν ἐνθα τοῦ Ποσειδῶνος, τῆς Ἀμφιτρίτης, τῆς Θαλάσσης, τῆς Γαλήνης τὰ χάλκινα ἀγάλματα, καὶ οἱ Διόσκουροι πρὸς οὐς, ὡς σωτήρας τῶν ναυτιλλομένων, ἡ εὐγνωμοσύνη αὐτῶν ἤγειρεν ἀνδριάντας καὶ βωμοὺς. Πόσα καὶ ποῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως καὶ Τέχνης ἔργα καὶ ἀναθήματα ἀνέκειντο ἐδῶ, εἰς τὴν σιωπηλὴν ταύτην ἐρημίαν! Ἡ μολπή τοῦ Πινδάρου, ψάλλοντος τοὺς Ἰσθμιονίαις, ἤγει ἐπικρατεστέρα παντός τηλεβόλου, καὶ γλυκυτέρα πάσης μουσικῆς. Ἀποσπρέφων ὄμμα καὶ οὐς ὁ θεατῆς ἀπὸ τῶν σκηνῶν τοῦ ἐνεστώτος, ἀναζητεῖ τοῦ παρελθόντος τὰς εἰκόνας, ὡς προσφιλῆ ἰνδάλματα μεγαλωνύμων καὶ μεγαλοπραγμάτων νεκρῶν, αὐτομάτως ἐπιφαινόμενα καὶ ἀρχνιζόμενα ἐν τῇ μνήμῃ. Ἡ δύναμις τοῦ ἀθανάτου ἑλληνικοῦ παρελθόντος, ἡ αἴγλη τῆς ἀνεσπέρου ἐκείνης ἀκτινοβολίας εἶναι τοιαύτη, ὥστε, νομίζω, προθύμως θὰ ἐδιδέ τις τὸ παρὸν ὅπως κερδίσει ὀλίγον ὡς ἐκεῖνο παρελθόν, τὸν πολυτεῆ τοῦ ἐνεστώτος βίον, ὅπως ἀπολαύσῃ ὠρῶν μόνον τοῦ τότε βίου; ἐν τῇ θῆξ τῶν ἀγώνων, ἀκούων τοῦ Πινδάρου τοὺς μελιγάρυας ὕμνους, ἐνωτιζόμενος τῶν ἐνθουσιαστικῶν κραυγῶν τοῦ ἐορτάζοντος πλῆθους, προσαινεῖ τὴν νεότητά καὶ τὴν δρόσον τῆς ἀνθρωπότητος, ἐκδηλουμένην διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, εἰς τὴν ὄραϊαν γῆν τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν Αὐτῆς.

Ταυτόχρονος τηλεβόλων ἐκπυροσκορότησις ἐπανάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀδυσώπητον πραγματικότητά τῆς σήμερον. Ἡ «Σρακτηρία», τὸ βασιλικὸν σῆμα ἀναπεταννύουσα, πλείουσα φέρεται ἐγγὺς τοῦ χαίρετῶντος στολίσκου. Ὁ καπνὸς ἐκεῖνος, ὁ βραδέως ὑψούμενος εἰς τὴν ἤσυχον ἀτμοσφαῖραν, ὁ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀναδύων καὶ ὑπὲρ τὴν ἰσθμιακὴν χώραν ἐκτεινόμενος φαίνεται θυσία εἰς τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Ποσειδῶνος τὸν βωμὸν προσκομιζομένη. Χαλκὸςτομον τηλεβόλον, καὶ ἄστατον στοιχεῖον, συνεπλέγησαν εἰς ἐνιαῖον βωμὸν ὁπόθεν ἐκπορευομένη κνίσσα πυκνὴ καὶ βαρεῖα τέρπει τὸν ἐνωχλίον καὶ τὸν ἐνάλιον Θεόν. Αἱ διαπλατυνθεῖσαι καὶ ἀρχνιθεῖσαι τοῦ καπνοῦ νεφελῶδεις σινδόνες ἐσκειδάσθησαν ἤδη. Ἡ φωτεινὴ τοῦ ἡλίου ἀκτινοβολία περιβάλλει τὰ σκάφη, τὴν δεδοξασμένην Ἐθνικὴν Σημαίαν, τὰ πανηγυρικὰ σήματα ἠπίως σαλευόμενα, τὸ λικνιζόμενον ἡρέμα ὑγρὸν ἐκεῖνο καὶ κυανοῦν πεδίον, οὐτινος Τρίτωνες καὶ δελοῖνες, ἀντὶ Σατύρων

καὶ ἀγγελῶν, νέμονται τὰς ἐκτάσεις. Ἡ Θρησκεία, ἐν ἐπιβαλλούσῃ πομπῇ, εὐλογεῖ τὴν διώρυγα καὶ δι' ἀγιάσματος ραντίζει αὐτήν. Ἡ «Σφακτηρία» ἀπαίρει μετὰ μικρὸν καὶ ἐνῶ τὰ τηλεβόλα ἠχοῦσιν ἐκ νέου, τὸ ἐθνικὸν πλοῖον φέρον τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Κράτους εἰσδύει εὐοίωνως πρῶτον εἰς τὴν διώρυγα. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπληροῦτο, εἰς ἀναμνηστικὸν πραγματικότητα μεταβαλλόμενον, τὸ ὄνειρον ὅπερ ἐθέρουκε τὸς Τυράννους τῆς Κορίνθου, καὶ ὡς μεγαλεπήβολος κληρονομία μεταβιβαζόμενον περιήρχετο ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀποφάσεως Ρωμαίων μοναρχῶν, ὧν οἱ δούλοι καὶ οἱ ὀπίται ἐστέναξαν ἐδῶ ὑπὸ τὴν βίαν τῆς ἐργασίας, χειριζόμενοι τὸ πύον καὶ τὴν σκαπάνην, τὰ πρωτογενῆ ἐπιδύματα, ἅτινα πρὸς ἐκκαρὴν καὶ κάθαρσιν τοῦ ἑδάφους, ἀντὶ τῶν σημερινῶν κολοσσῶν, ἐχρησιμοποιοῦσι τότε ὁ ἄνθρωπος. Ἦδη ἡ «Σφακτηρία» ἐλαύνει διὰ τῆς διώρυγος. Τὸ ὑγρὸν στοίχειον ἐπλήρωσε τὴν χειροποίητον διασφάγα, καὶ δι' αὐτῆς διαπόντιος φέρεται πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Περιάνδρου ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τῶν ὑψηλοτάτων τῆς διώρυγος χεῖρων αἱ χεῖρες καὶ τὰ χεῖλη χαιρετίζουσι χαίροντα. Τὸ θέαμα ἀπὸ τῆς γέφυρας εἶνε ἐτι μεγαλοπρεπέστερον. Κάτω, εἰς τὴν ὑγρὰν θαλασσίαν ὁδόν, φαίνεται ἐλαῦνον τὸ πλοῖον στεφάνας ἀφρώδεις σφορπίζων. Ὁ ἐργῶδης τῶν μηχανῶν μόχθος ἀκούεται ἄνωθεν. Μετ' ὀλίγον ὁ Βριάρεως τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ ὑπὸ τὴν ἀψηλάφητον καὶ ὀμιγλώδη μορφήν τοῦ ἀτμοῦ ἐκδηλούμενος καὶ δρῶν, ὁ Τιτὰν οὗτος, ἔλκων τὴν μηχανήν, διέρχεται τὴν γέφυραν, ἀτελεύτητον σειρὰν ἀμαξῶν, πεπληρωμένων πλήθους, σύρων ἀνέτως. Αἱ ἐνθουσιαστικαὶ κραυγαὶ ἐπαναλαμβάνονται θερμότερον καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς πλήθος, ἀπαντῶν εἰς τὰ πολύχρωμα σήματα τῶν κάτω πλοίων ἀναπεταννύει ἀπειρίαν λευκῶν κυμαινόμενων μανδηλίων τῶν ἐπιβατῶν χαιρετῶντων φρενηπιωδῶς. Τὸ πλοῖον ἐλαύνει πάντοτε βαθεῖς ἀφροσκαπεῖς αὐλακὰς διανοίγον. Ὅπου, πρὸ ὀλίγων μόλις ἡμερῶν, ἤλαυνεν ἐπὶ τοῦ βάθους τῆς διώρυγος ἡ ἀτμομηχανή, ἡ χαλκίνη ἔλιξ ἤδη συνταράσσει τὸ κύμα, πτοῦσα τοὺς ἐπήλυδας, τοὺς οὐπω πῆξαντας εἰς τὰ ὑφαλα τῆς διώρυγος τὰς ὑγρὰς καλλιὰς τῶν. Ἀναμνηστικῶς τῶν ἐντυπώσεων αὐτίνες ἀθρόαι εἶχον ἐπιφοιτήσει ἐπ' ἐμὲ ὅτε, πρὸ ὀλίγων μόλις ἐβδομάδων, εἶχον διελάσει περὶ τὸ ἀπὸ Ποσειδωνίας εἰς Ἰσθμίου διάστημα⁽¹⁾. Ἐγγὺς μικροῦ σωρείτου ἀποβραχισμάτων εἶχον καθίσει μόνος, καὶ θεωρῶν περὶ καὶ εἰς τὰ ὑψηλὰ ἀτενίζων τῆς διώρυγος, ἀνελογιζόμεν τὰς ἀλλοιώσεις ἀστίνες θὰ ἐπαγάγη ἐπὶ τὸν στερεὸν ἐκείνον δρόμον, τοῦ ὕδατος ἢ εἰσαγωγῆ. Καὶ ἤδη βλέπων τὰ πλοῖα διερχόμενα τὴν διώρυγα, ὅπου πρὸ ὀλίγου ἐτι περὶ διερχόμεθα ἡμεῖς, ἐμελέτων ἐπὶ τῶν μεταβολῶν καὶ μετατροπῶν ἅς ἄνθρωποι καὶ Χρόνος ἀπεργάζονται εἰς τὴν φύσιν. Ἡ παρέλευσις τῶν αἰῶνων ποίας ἀρὰ γε μεταβολὰς προορίζει διὰ τὴν ἐπικαίρον ταύτην γῆν, τὴν δέσποιναν δύο θαλασσῶν καὶ δύο ἐρυμνοτάτων ξηρῶν :

(1) «Ἐστίας» ἀρ. 26. «Ἐἰς τὸν Ἰσθμόν».

Ἐν τάχει φερόμενοι ἀρικόμεθα εἰς τὴν Κορίνθον, τὴν ἐκπεπωκυῖαν, τὴν πτωχὴν καὶ ἄσημον Κορίνθον τῆς σήμερον. Σπανίως πόλις ὑπέστη μείζονα ἐκπτώσιν ἢ ἡ Κορίνθος. Βοσκῶν ἐνδιαίτημα εἶναι τὰ παρὰ τὸν Ἀεροκόρινθον ἐρείπια τῆς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ὁ μακρασμός, ἡ ἀπραξία, ἡ ἀράνεια, ἡ στασιμότης ἐπικρατεῖ. Καὶ ὅμως εἶναι αὕτη ἡ Κορίνθος εἶναι ἡ φερόντων διάδοχος τῆς «ἀφρονεῖου» πόλεως τῆς πόλεως ἐνθα, ἐν δαφιλείῃ ὑπερβαίνουσα τὸν ἀνθρώπινον ὑπολογισμόν, ἐξεγύθησαν καὶ ἐσωρεύθησαν τὰ πλοῦτη τῶν ἡπείρων, αἱ τροφαὶ αὐτῶν, τῆς Ἑλληνικῆς καλαισθησίας καὶ ἐμπνεύσεως τὰ ἐξοχα προϊόντα. Τὴν Κορίνθον αὐτήν, τὴν ἤδη πενιχροτάτην, ὑμνησεν ἡ ἀρχαιότης καὶ ἡ ρηξικέλευθος Μούσα τοῦ μεγάλου λυρικοῦ, ὅστις, ψάλλον τὸν ἐν σταδίῳ καὶ πεντάθλῳ νικητὴν Ξενοφῶντα τὸν Κορίνθιον παρήνευσε, πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος τοῦ νικητοῦ, τὸν ἐπαινῶν τῆς εὐτυχεστάτης καὶ μακαριωτάτης Κορίνθου.

Τὴν ὀλίβαν Κορίνθον, Ἰσθμίου
Πρόθυρον Ποσειδῶνος, ἀγλαόκυρον.
Ἐν τῇ γὰρ Εὐνομίᾳ ναίει, κασιγνή-
ται τε βάρθρον πολίων,
Ἀσφαλῆς Δίκα, καὶ ὁμο-
τροπος Βίβρα, ταμίαι
Ἀνδράσι πλοῦτου, χροῦσαι
Παῖδες εὐβούλου Θέμιτος. . . .⁽¹⁾

Ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς ἀρχαίας καὶ ὀλίβας τῆς καλλιπαίδου καὶ καλλιγύναικος Κορίνθου, ἐνθα ἡ Εὐνομία κατῶκει, τὸ ἀσφαλὲς τῶν πόλεων ἔρεισμα, προσεῖδον διαδοχικῶς ἐξεργόμενα ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς Ποσειδωνίας τὰ πλοῖα, ἅτινα ἐναγχοῦς εἶχον θεωρήσει ἠγκυροβολημένα εἰς τῆς Ἰσθμίας τὴν θάλασσαν. Ἐν μέσῳ τῶν λόφων ἐφαίνετο αἰφνης ἰστός κινούμενος, καὶ κυμαινόμενος σῆμα. Ὁ ἰστός προήλαυνε καὶ μετὰ μικρὸν ἡ πρῶρα τοῦ πλοίου προέβαλεν εἰς τὸ στόμιον τῆς Ποσειδωνίας. Εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῆς ἡμισείας ὥρας τὰ πλοῖα, ἐν μετριωτάτῳ ἀτμῷ, διέπλευσαν ἀντὶ τὴν διὰ τὸν Ἰσθμόν. Εἰς χρόνον βραχυτέρον τῆς ἡμισείας ὥρας παρέκαμψαν τὴν νῆσον τοῦ Πέλοπος, ἀληθῆ νῆσον ἤδη, καὶ τὴν παρέκαμψαν ὁμαλῶς, ἀσφαλῶς, ταχέως. Μετὰ μικρὸν, μέρος τοῦ στόλου τῆς Ἰσθμίας, τὸν ὄγκον καὶ τὰ μηχανήματα τοῦ ὁποίου ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθῶσιν οἱ Κορίνθιοι καὶ Ἀθηναῖοι τριήραρχοι, ὑπερενωλκήθη ἀκαριαίως ἀπὸ τῆς μῆς εἰς τὴν ἑτέραν θάλασσαν. Φιλοστόργως τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Ἐλικῶνος αἱ αὖραι θεωπεύουσι τὸ ἐθνικὸν βασιλικὸν σῆμα τῆς «Σφακτηρίας». Πρὸ μικροῦ υπερήφανον ἐκυμάτιζεν εἰς τὸν Σαρωνικόν μετὰ μικρὸν υπερήφανον κυματίζει εἰς τὸν Κορινθιακόν. Αἱ ἠλιακαὶ ἀκτίνες ἔλουσαν αὐτό, ὑπὲρ τὸ κύμα αἰωρούμενον, διὰ τοῦ κύματος τοῦ φωτός τῶν, ἐγγὺς τῶν θέσεων τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἤδη, ἐγγύτατα τῆς ἀρχαίας Κορίνθου καὶ τῶν Δελφῶν, εἰλάσσουν αὐτό ὑπὸ τὸ σέλας εὐέλπιδος ἀκτινοβολίας. Εἶθε εὐοίωνον πάντοτε καὶ υπερήφανον νὰ κατέρχεται ἐπὶ τὴν Ἑθνικὴν Σημαίαν καὶ τὸ βασι-

(1) Πινδάρου Ὀλύμπ. Εἰδ. γ' 4 καὶ ἐφεξῆς.

Ἡ ΞΕΝΗ ΤΟΥ 1854⁽¹⁾

Ε'.

Τὸ δρεπάνι τῆς ἀκούραστης ἐργάτισσας τοῦ θανάτου ἀρχίσει νὰ δουλεύῃ ἀλύπητα ἀπὸ τὰς 7 Νοεμβρίου. Ἀλλὰ ἡ φρικτὴ καταστροφή, τὴν ὅπου ἀνάλογα στὸ λίγο πλῆθος ποῦ ἀπόμεινε στὰς Ἀθήνας, σὲ καμμιά ἄλλη πόλιν δὲν ἔφερε ποτὲ ἡ γολέρα, ἐξέσπασε ἀπὸ τὰς δέκα τοῦ μηνός. Γιὰ πέντε ἡμέρας δὲν ἦταν πλεῖα ἐπιδημία αὐτή. Ἦταν ἐξολοθρευμὸς ὁλόκληραις γειτονικαῖς στὸ ψυχολόγημα.

Τὰ δελτία παρουσιάζουν ὅλους τοὺς θανάτους τῶν ἡμερῶν ἐκείνους εἰς χιλίους. Καὶ τότε εἶπαν ἀλήθεια τὰ δελτία, μάλιστα σ' ἐκείνη τὴν κατάστασι καὶ μετὰ τὸν τρόπο ποῦ ἐγίνετο ἡ ταρῆ τῶν νεκρῶν, ἠμποροῦσαν, καὶ ἂν ἤθελαν, νὰ ποῦν ἀλήθεια:—Τὸ τριπλὸ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου βέβαια θὰ ἐπλησίασαν τὰ θύματα, ὅταν συλλογισθῇ κανεῖς, ὅτι τὰς 14 καὶ 15 τοῦ Νοεμβρίου μόνον τὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο ἔδωσε στὸν ἀσθέστη ἀπάνω ἀπὸ διακόσια ἀνθρώπινα κορμιά.

Ἐνας γιατρός ἀπὸ κείνους ὅπου ἦσαν εἰς τὴν πρώτη γραμμὴ τῆς μάχης μετὰ τὸν κρυφὸ Ἐχθρὸ ἔγραψε κατόπιν. «Τὸ τέταρτον τιμῆμα ἐγίνετο εἰς μέγας τάρος κατὰ δεύτερον λόγον τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον. Φρίξον ἦλπε! Πτώματα εἰς τὰς ὁδοὺς πτώματα εἰς ἐκάστην οἰκίαν. Πλησίον τῆς νεκρᾶς μητρὸς ψυχορραγεῖ ἡ κόρη. Πολλαχοῦ ὁλόκληροι οἰκογένεια ἐκλείπουσιν. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ προσβαλλόμενοι εὐρίσκονται ἀμέσως εἰς τὸ τελευταῖον πυρετώδες καὶ ἀσφυκτικὸν στάδιον, λήγον εἰς τὸν θάνατον μετὰ 7—10 ὥρας. Οἱ ἰατροὶ ὑπερπληθῶντες τὰ πτώματα κύπτουσιν, ὅπως παρατηρήσωσι τοὺς εἰσέτι παρακειμένους ἐπιζώντας. Πόσοι ἐβρίθθησαν εἰς τὸν τάρον πρὶν ψυχορραγήσασιν!»

Ἀλλὰ τί χαλασμός ἦταν ἐκείνος εἰς τὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο! Τὰ κρεβάτια πυκνά, κολλημένα, γιὰ νὰ χωροῦν περισσότερους οἱ σάλαις, μόλις ἄφιναν λίγο τόπο γιὰ νὰ διαβαίνουν οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ νοσοκόμοι. Ὅλα ἦσαν γεμάτα, ἐκοίτονταν καὶ χάρμω πολλοὶ ἀπάνω στὰ βρωμερὰ ἀπορίμματα. Καὶ οἱ τοῖχοι σκεπασμένοι ἀπὸ στολαῖς κρεμασμέναις στολαῖς ποῦ δὲ θὰ ἐντυναν πλεῖα κανένα λιθέντικο κορμὶ ἀνακατομέναις ἐκεῖ, τοῦ ἵππικοῦ, τῶν ἀκροβολιστῶν τοῦ πεζικοῦ, τοῦ πυροβολικοῦ, τῶν ἐπιλέκτων, ἕνα φριχτὸ παζάρι ἀπὸ ροῦχα παρδαλά, θλιβερὰ ἀποφόρια, ἀφιλονεικτῆ ἰδιοκτησία τοῦ Θανάτου. Ἐποῖ αὐτὸ τὸ νοσοκομεῖο, ἀληθινὴ κοιλιά τοῦ κλαυθμῶνος, ὀμηρικὸς σὴν καταράχτης ὁ Χάρος, τὸ πλῆμμυροῦσε μετὰ μανιωμένα κύματα, ὅπου ἔπερναν σβάρνα τὰ κρεβάτια γραμμῆ. Καὶ ἐγίνονταν στὴν πλατεῖα σκῆλα ἕνα ἀτελείωτο φρικτὸ συναπάντημα, τὰ λείψανα ποῦ κατέβαζαν καὶ οἱ δυστυχημένοι ποῦ τοὺς ἀνέβαζαν ἐκεῖ, γιὰ νὰ τοὺς κατεβάσουν πάλι σὴν τοὺς πρώτους σὲ λίγαις ὥραις. Καὶ ἐγλυτροῦσαν οἱ νοσοκόμοι! Ὁ αὐτὸ τὸ ἀναιδοκατέβασμα

(1) Ἰδε σελ. 65.

λικὸν σῆμα τὸ φωτεινὸν τοῦτο μεδίδιαμα τοῦ ξανθοῦ Φοίβου. Αὐτὸς καὶ ἡ πότις τῆς Συνέσεως καὶ τῆς Ἐργασίας Θεᾶ, ἡ ὁ φιλικίματος Ἄρης ἐπιφοιτᾷ ὡς ἰδέα καὶ παράστασις ἀλληγορικῆ εἰς τὴν θείαν παραπλησίον ἐργῶν. Εἶθε ποτὲ πολέμων αἵματα μὴ καταχράνωσιν ὁδὸν εἰρήνης καὶ ἀδελφότητος, εἰς ἀνάπτυξιν φιλιῶν δεσμῶν προσωρισμένην, καὶ ἀκμὴν διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν ἐπιζητουμένην. Εἶθε τὸ ἐπιθετον τῆς «ἀφρονεῖου» καὶ «ὀλίβας» ν' ἀνατεῖλῃ καὶ πάλιν εἰς τὰς θέσεις ταύτας, ἀρ' ὧν τηλικαύτη πολύτροπος ἀναθρώσκει ἱστορία, φωτός καὶ ζόφου, κλέους καὶ ἀτυχημάτων μεστή. Οὐδεμία γῶρα τῆς Γῆς ἠνοήθη πλείοτερον τοπογραφικῶς, στρατηγικῶς, ἐμπορικῶς, μᾶλλον δεξιῶς πρὸς ἄμυναν καὶ ἐπίθεσιν ἢ ἡ Ἑλλάς, καὶ οὐδεμία γῶρα τῆς Ἑλλάδος ἐξέγει, ἀπὸ τῆς πολλαπλῆς ταύτης ἀπόψεως, ἢ ὁ Ἰσθμὸς ὁ διπλᾶς παρκατάσσει τὰς ὁδοὺς, ὁ τὰς διπλᾶς χωρίσας καὶ ἐνώσας θαλάσσης, ὁ διπλᾶς κατέχων τὰς ἐπικαίρους καὶ ἀσφαλεῖς πύλας, ὁ πολλαπλασιάζων τὰς πολυτίμους ἀρετηρίας. Ἐνῶ τὰ πλοῖα παρασκευάζονται ὅπως ἐπαναπλευσῶσιν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ εἰς τὸν Σαρωνικόν, ἡμεῖς ἀφίνομεν τὴν Κορίνθον. Διερχόμεθα τὴν γέφυραν, τὸ ὄριον τοῦτο δύο ξηρῶν, τὸ μετεώρως συνάψαν αὐτὰς χωρισθείσας ὑπὸ τῆς τέχνης καὶ ἐγκαταλείποντες τὴν Πελοπόννησον εἰσερχόμεθα αὐθαρῆ εἰς τὴν Στερεάν. Τὰ ἐγκαίνια τῆς Κορινθιακῆς διώρυγος ἐτελέσθησαν. Ὁ Κυλλήνιος Ἐρμῆς, ἐφορῶν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ τῆς ποιητικῆς πατρίδος τοῦ κάρηνα περιεβλήθη τὰ πτερωτὰ σκεπτικόν, εἰρήνης καὶ διαλλαγῆς ἔμβλημα καὶ ἐκ τῶν πολυωνύμων συμβόλων αὐτοῦ προτιμήσας τὸ βάλαντιον, δι' ἐνὸς πηδήματος φθάνει ἀπὸ τῆς Κυλλήνης τὴν δεσπόζουσαν κορυφὴν εἰς τῆς διώρυγος τὰς χειροποίητους ὄχθας. Χαρὰ φαιδρύνει τοῦ Κερδῶν τοῦ ἀγγίχου καὶ πονηρὸν πρόσωπον. Εὐάρεστον φιλαρεσκείας αἰσθημα διαφύπτει τῆς φρενὸς αὐτοῦ τὴν ἀλαζονείαν. Ἡ διώρυξ ἀνήκει εἰς αὐτόν. Εἶναι τοῦ ἔμπορίου ὁ θεός, εἶναι τῆς συγκοινωνίας, καὶ τῆς συναλλαγῆς. Καὶ κατὰ σύμπτωσιν εὐτυχῆ, Ἐμπολαῖος ἄμα καὶ Λόγιος, ὁ Ἐρμῆς ἐκπροσωπεῖ καὶ τὰ Γράμματα. Εἰς τὴν γείτονα Κυλλήνην γεννηθεῖς, τοῦ Ἐμπορίου Θεός, τῆς Τέχνης καὶ τῶν Γραμμάτων προστάτης, δικαίως ἀξιοῖ τῆς διώρυγος τὴν ἀμέριστον κυριαρχίαν. Καὶ ἰσχυρὸς, ἐν τῇ ἀξιώσει αὐτοῦ, λαμβάνει διὰ παγκοσμίου βραχέως τὴν κατοχὴν, καὶ κατ' ἄμω τὰ στόμια αὐτῆς ἰδρύει τὸ εὐτυχὲς καὶ ἀσφαλὲς κράτος του.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

(1) Ἰδε σελ. 65.

καὶ τοὺς ἐρευνᾶν ἀπὸ τὰ χέρια τὰ κορμιά· γιατί τὰ σκαλιά ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ ἓνα μαυροπράσινο βούρκο δύο δάχτυλα παχύ, ὅπου πλημμυροῦσε τὰ πατώματα καὶ κατέβαινε τὰ σκαλιά ἀργοκίνητος. Ἔτσι ὁ κατακλυσμὸς τοῦ Θανάτου ἐσώριαζε στίβα στοῦ νοσοκομείου τὴν αὐλή τὰ γυμνά· λείψανα, ὅπως, στὰ πρῶτα χρόνια τῆς γῆς, στῆς βαθεῖαις ρευματικαῖς ἐσώριαζαν οἱ κατακλυσμοὶ τὰ πνιγμένα κορμιά.

Οἱ ζευγίται, ὡς ἔλεγαν τότε τοὺς ἐλάτας, δὲν ἐπρόφθαναν νὰ κουβαλοῦν τὰ γυμνά λείψανα στὸ νεκροταφεῖο, κ' ἔμεναν ἐκεῖ στὴν αὐλή νύχτες ὀλόκληρες.

Δὲν ξέρω γιατί γιὰ σᾶς, φτωχοὶ στρατιώταις, αἰσθάνομαι βαθύτερα τῆς καρδίᾳς τὸ σπαραγμὸ. Ἴσως γιατί με στρατιωτικαῖς παραδόσεις ἐξύπνισα στὸν κόσμον, ἴσως γιατί στὴν ἀγωνία σᾶς, μπουμπουκία τῆς ζωῆς, ποῦ δὲν σᾶς ἦταν γραφτό ν' ἀνθίσετε, φτωχὰ παιδιὰ ξενιτεμένα, κανένα ἀπὸ σᾶς δὲν ἐστύλωσε ἡ ἀγκαλιά τῆς μάνας, τοῦ πατέρα, τοῦ ἀδελφοῦ, κανεὶς ἀπὸ σᾶς δὲν εἶχε στὴν τελευταία στιγμή, γιὰ παρηγοριά τὸ δάκρυ τους, τὰ πονετικά τους τὰ λόγια.

Σ'.

Ἐξεγείλιζε ἡ συμφορὰ καὶ καμμία ἀνθρωπίνη βοήθεια δὲν μπορούσε πλεῖν νὰ στηρίξη τῆς ἀπελπισμέναις ψυχῆς. Τότε ἐσῆκονε ὁ κόσμος, τὰ μάτια ψηλά σ' ἐκείνη τὴν Ἀόρατη Δύναμι, ὅπου αὐταῖς τῆς ὥρας καὶ ἡ πλέον ἄπιστη ψυχὴ ἀναγνωρίζει τὸ Κράτος Τῆς καὶ ἀνύθει τὸ κεφάλι με ταπεινωσι.

« Ἄρωμεν χεῖρας ἱκετίδας πρὸς τὸν Ὑψίστον » ἔλεγε πέφτοντας στὰ γόνατα μαζὺ με τὸ λαὸ ὁ Μητροπολίτης Νεόφυτος « ἵνα, ἐπιβλέψας ἐξ οὐρανοῦ, ἐπισκεφθῇ τὸ δύσμοιρον πλάσμα του καὶ οἰκτεῖρας ἐπισκιάσῃ ».

Καὶ ἔτρεχαν μέσα στοὺς δρόμους μπουλούκια μικρά, λιτανεῖαις με ἓνα ἱερέα ἐμπρός, κρατῶντας τὸ θυμιατό καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Μεγαλόχαρης.

Ἐκλαίαν ὄλοι, μικροὶ μεγάλοι, γυναῖκες κ' ἄνδρες· καὶ τὸ « Κύριε Ἐλέησον » αὐτὴ ἡ ἀπελπισμένη κραυγὴ πρὸς τὸν Κύριο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου, ἐξέκινε ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ψυχῶν καὶ ἐβγαίνει με φωνὴ σβυμένη ἀπὸ τὰ πικραμένα στόματα, ὅπου τὰ πνιγε ὁ σπαραγμὸς.

Πολλοὶ δυστυχισμένοι ποῦ ἀκολουθοῦσαν, εἶχαν ἀρῆσει τοὺς δικούς τους στὸ ψυχομάχημα καὶ ἀπελπισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ζητοῦσαν γι' αὐτοὺς ὑστερνὸ γιαντρικὸ ἀπὸ τὴν προσευχὴ.

Ἄλλοι ὅπου τὰ καταραμένα ἀμάξια τοὺς εἶχαν πάρει χωρὶς ἱερέα, χωρὶς εὐχὴ, τὰ ἀγαπημένα λείψανα ἐκείνων ποῦ τοὺς ἐρήμωσαν, ἀκολουθοῦσαν καὶ αὐτοί, ἔτσι γιὰ παρηγοριά, πιστεύοντας ὅτι κηδεύουν τοὺς πεθαμένους των καὶ ἀποκοιμίζοντας τὴ φλόγα τῆς καρδίᾳς με ταῖς δεήσεις ποῦ νόμιζαν ὅτι γίνονται· γιὰ τοὺς ἀδιάθαστους νεκροὺς των. Ἐχεῖ ἓνα θέλητρο πικρὸ τοῦ νεκρολίθανου ἢ μυρουδιά στῆς πονεμέναις καρδίαις, ὅπου μόνο ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς φαρμάκωσε ὁ Χάρος τὸ γνωρίζουν.

Μία δυστυχισμένη τρελλή, με ξέπλεκα μαλλιά

καὶ κροφωμένα μάτια, ὅπου ἐκαθρέφτιζαν τὴ θολάδα τοῦ μυαλοῦ τῆς, ἀκολουθοῦσε κατὰ πόδι τὸν παππᾶ με τὴν εἰκόνα, κρατῶντας καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἀγκαλιά τῆς με προσύλαξι, με λαχτάρᾳ μητρική, μία ἄδεια κούνια. Τῆς εἶχε πάρει ἡ χολέρα τὸν ἄνδρα τῆς, τὸν ἀδερφό, τὰ δύο μεγαλείτερα παιδιὰ τῆς· τὴν περασμένη τῆς πῆρε καὶ τὸ μικρὸ τῆς, τὸν τελευταῖο τῆς ἀνθό. Ἔτσι ἀπόμεινε ξεραμένο δεντρί, ὀλόμονη στὸν κόσμον. Καὶ ὁ ἀνεμοστρόβιλος τῆς συμφορᾶς, ποῦ ἐξερρίζωσε τὴν καρδιά τῆς, ἐσβυσε γιὰ πάντα καὶ τοῦ μυαλοῦ τῆς τὴ λαμπάδα. Εὐτυχισμένη! Ἄλλη καλλίτερη παρηγοριά δὲν μπορούσε νὰ τῆς δώσῃ ὁ Θεός. Τίποτα δὲν ἐθυμότανε. Μόνον ἀνάμεσα στὸ σκοτεινὸ σύννεφο, ὅπου ἐσκέπασε τὸ νοῦ τῆς, ἓνα μοναχὸ ἔλαμπε ἀστέρι φωτεινὸ, ὁ ὑστερνὸς σύντροφος ποῦ τῆς εἶχε ἀπομείνει ὡς τὴν περασμένη μέρα, τὸ μικρὸ τῆς τὸ παιδί, ποῦ τὸ ἐπαναστημένο μυαλό τῆς τὸ ἤθελε καὶ καλὰ ζωντανό. Γιὰ τοῦτο ἀκολουθοῦσε με γλυκοχαμόγελο εὐτυχίας καὶ ἐσκέπαζε με ρουχαλάκια στὴν ἄδεια κούνια τὸ παιδί τὸ φανταστικό, ποῦ ἐνῶ τὸ εἶχε φάγει ὁ ἀσθέστης, ἐζοῦσε ἀκόμη μέσα στὴν ἐνθύμωσι τῆς καρδίᾳς τῆς. Μέσα σὲ ἀδιάφορο κόσμον μία τέτοια δυστυχισμένη θὰ ἔσερνε ἐπάνω τῆς τὰ γέλοια, ἴσως καὶ τῆς πετριᾳς τῶν παιδιῶν.

Ἄλλὰ ποῖος τότε νὰ γελάσῃ τρελλὸ καὶ ποῖος ἦταν σίγουρος γιὰ τὸ μυαλό του; Γι' αὐτὸ κανένας δὲν τὴν ἐπείραξε, κανένας δὲν ἐζήτησε νὰ τὴν μακρύνῃ ἀπὸ τὴ λιτανεῖα. Αὐξήσαν μόνον τοῦ κόσμου τὰ δάκρυα. Σὲ τέτοια γενικὴ φθορὰ οἱ ξένοι καῦμοι εἶναι κοινὸ καυτήριο γιὰ ὅλους τῆς ψυχῆς, κοινὴ παρηγοριά τὰ ξένα δάκρυα.

Θλιβερὸ συναπάντημα, ἡ μιὰ λιτανεῖα ἐσμίγε με τὴν ἄλλη, περισσότερο στῆς φτωγαῖς συνοικίαις τῆς παλαιᾶς πόλεως, στὸν Ἅγιο Φίλιππο, στὴ Βλασσαροῦ, στοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, στοὺς Ἀερίδες, στῆς συνοικίαις τῆς Πλάκας. Καὶ ὁ θρηῆνος ἐμεγάλωνε, ἐφούσκονε τὸ κλάμμα καὶ τὸ « Κύριε Ἐλέησον », τὴν ἀπελπισμένη ἐπίκλησι, ἀντιλαλοῦσαν τῆς Ἀκροπόλεως τὰ ριζώματα.

Καὶ ἐνῶ ἐσέρνονταν ἔτσι στοὺς δρόμους ὁ κόσμος ἀλαλιασμένος, κάπου κάπου ἄνοιγε καὶ παρὰμέριζε, γιατί ἀπόμειναν χάρμου καινούργια θύματα, κορμιά ποῦ ἐστριγογυρίζε στὸ χῶμα ἡ ἀγωνία, πρόσωπα ποῦ τὰ πλημμυροῦσε ἡ κνάνωσις σὰν νὰ πέρναε ἀπὸ πάνω τους ἓνα ἀόρατο πινέλο, βουτιγμένο σὲ οὐρανια μπόγια, ἐνῶ ἀπὸ τὰ μαρμαρωμένα μέτωπα ἐκυλοῦσε σταλαγματικά, σταλαγματικά, τοῦ θανάτου ὁ ἰδρῶς.

Πολλαῖς πονετικαῖς ψυχῆς εἶχαν τὸ θάρρος νὰ στέκωνται, νὰ βοηθοῦν. Μὰ τί βοήθεια νὰ δώσουν; Κυάνωσις καὶ θάνατος ἦταν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Πολλοὶ ἔχαναν καὶ τὴ λαλιά. Ἦταν σπαραγμὸς ψυχῆς ἢ ἀνώφελη προσπάθεια τῶν δυστυχισμένων αὐτῶν νὰ θέλουν καὶ καλὰ κάτι νὰ εἰποῦν, κάτι νὰ μιλήσουν. Ἄχ! Δὲν ὑπάρχει πλεῖο φριχτὸς τῆς ψυχῆς μισμὸς ἀπὸ ἐκεῖνον, ποῦ ἔχει πρόδρομο τὴν ἀρρασία, ἐνῶ ἀκόμη ἀνάθει τοῦ μυαλοῦ ἢ λαμπάδα. Τί νὰ θέλῃ ἀραγε νὰ πῇ αὐτὴ ἡ βασανισμένη ψυχὴ ποῦ φτερουγίζει; Τί νὰ θέλῃ νὰ παραγγεῖλῃ στῆς

πολυαγαπημέναις ὑπάρξεις ποῦ ἀρῖνει ἐδῶ κάτω;

Πρᾶγμα ἀπίστευτο, καὶ ὁμως ἀληθινό. Σὲ μερικὸς δρόμους ἢ ψαλμωδίαις καὶ οἱ θρηνοὶ ἐσμίγαν με τὰ τραγοῦδια ποῦ ἐβγαίναν ἀπὸ μέσα ἀπὸ μερικὰ οἰνοπωλεῖα, ἐνῶ ἐδιάβαινε ἐμπρὸς τους ἡ λιτανεῖα. Καὶ τόσο ἄγριο ἦταν σὲ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὸ μεθύσι, ὅπου τὸ κλάμμα δὲν ἔφτανε νὰ βουβάνῃ τὰ ἄγρια τραγοῦδια, τὰ μεθυσιμένα γέλοια.

Ἐλέγαν τότε στὸν κόσμον πὼς χρειάζεται; θάρρος, πὼς ἡ Θεοκατάρτη φοβᾶται; τῆς ἀνοιχταῖς καρδίαις καὶ δὲν ζυγόνει. Ἔτσι ὁ ὄχλος, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει στὴν ψυχὴ του αὐτὸ τὸ θάρρος, τὸ ζητοῦσε στὸ γλέντι, στὸ μεθύσι. Καὶ τὸση ἦταν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἡ κραιπάλη, ὥστε ἐσώθηκαν τὰ κρασιά τοῦ περασμένου χρόνου καὶ οἱ πολλοὶ ἐμεθοῦσαν με τὸν ἄβραστο ἀκόμα μούστο, αὐξάνοντας τὴν τροφὴ τῆς ἐπιδημίας (!).

Ἐκεῖνοι ποῦ θὰ τοὺς ρανῆ τοῦτο παράξενον, δὲν προσέχουν ὅτι ὅλαις ἢ καρδίαις δὲν εἶναι γιὰ τὴν αὐτοθυσία καὶ τὴν ἀφοσίωσι πλασμένας.

Τῆς ἐγωιστικαῖς ψυχῆς ἡ μεγάλας γενικαῖς συμφοραῖς τῆς κάνουν ἄγριας ἀπὸ δειλία, φρενιασμέναις ἀπὸ τὸν τρόμον γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, σὰν τὸ ἀρηνιασμένο ἄλογο, ὅπου τὸ ξετρελαίνει ἡ τρομάρα καὶ τὸ κάνει τυφλό, ἀνυπόταχτο, νὰ ρίχνεται στὸν γριμνὸ, στὴν ἴδια του τὴν καταστροφή. Τέτοιαις ἦταν ἡ χαρὰς, τέτοια τὰ τραγοῦδια τοῦ ὄχλου τῆς φριχταῖς αὐταῖς ἡμέραις. Γιατί, ὅπως τῆς λύπης, ἔτσι καὶ τῆς τρομάρας ἢ κραυγῆς, δανεῖζεται πολλαῖς φοραῖς τοῦ τραγοῦδιου τὸ σκοπὸ.

Καὶ στὸ δρόμον ἐγυρίζε ἐξῶ ἀπὸ τὴν πόλι στῆς Κολόνας, μιὰ συντροφιά, ἓνα βράδου σεληνοφώτιστο γλυκό, ὅπου μέσα σ' ἓνα ἄρωμα ἀπροσδιόριστο, ποῦ ἀναδίδαν τὰ χορτάρια, ἐκρυβε τὸ φαρμάκι τῆς ἀρώστιας, σὰν τὴν μυρουδιά κάποιων λουλουδιῶν ποῦ σκοτόνουν.

Ἦσαν πέντ' ἐξὶ παληκάρια· μορεῖς νὰ πῆς παιδιὰ. Καὶ σιγὰ σιγὰ με τὴν κιθάρα, εἶχαν στήσει ἐκεῖ γλυκό, ἀρμονικὸ τραγοῦδι. Τῶν παιδιῶν αὐτῶν ἡ εὐθυμία δὲν μοῦ φάνηκε, οὔτε βρυσιά τῆς δυστυχίας, οὔτε δειλία. Δὲν ἤμπορῶ νὰ νοιώσω νεότητα χωρὶς χαρὰ. Εἶναι ἡ δύναμὶς τῆς, εἶνε ἡ εὐμορφία τῆς νεότητος, ἡ χαρὰ.

Ζ'.

Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν ἤξευρε τί ἔκανε ὁ κόσμος αὐταῖς τῆς φοβεραῖς ἡμέραις ἄς μὴ τὸν ἀδικούμε.

Ὀλίγοι εἶχαν τὸ θάρρος τοῦ κινδύνου ἀπὸ ἐκεῖνους ποῦ ἤμποροῦσαν νὰ ὀδηγήσουν, νὰ στηλώσουν, νὰ παρηγορήσουν. Πρῶτη ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἦταν μιὰ ἡρώικη γυναῖκα ἡ Μαρία Ὑψηλάντη. Δὲν ἔφυγε, δὲν ἐκλείσθηκε. Ἐτρεχε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ὅπου πλεῖο πολλὴ ἡ φτώχεια, ὅπου πλεῖο μεγάλη ἡ καταστροφή. Καὶ παρηγόραε καὶ ἐλεοῦσε καὶ ἐμάζεψε στὸ σπίτι τῆς ἡ ἀγιασμένη γυναῖκα τὰ

κλωσσόπουλα ποῦ κρούσαν, ὅταν τοὺς ἐλειψαν ἢ φτερούγαις τῆς πεθαμένης μάνας γιὰ νὰ κρούσουν ἀπὸ κάτω τὸ κορμιά τους.

Καὶ ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ δὲν ἐβγήκαν πολλοὶ νὰ ρυσήσουν εἰς τὰ ἀχνισμένα πρόσωπα τῆ δροσόβολη παρηγοριά τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ ποῦ εἶναι ὅλη ἔλεος, καρδιά, συχώριον. Πρῶτος ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἦτον ὁ πρωτοσύγγελλος Κονοφάος, ἀληθινὸς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ.

Ἄν πολλοὶ ἐγνώριζαν σὰν αὐτὸν τί σημαία εἶναι ὁ σταυρός, ὅπου ἦσαν στρατιῶται του, ὀλιγώτεροι θὰ ἐστεροῦντο στὸ ψυχομάχημα τῆς θρησκείας τὴν παρηγοριά, ὀλιγώτερα ἀμάξια θὰ κουβαλοῦσαν στὸ λάκκο χριστιανικὰ λείψανα ἀδιάθαστα.

Καὶ ἄλλοι ὅπου ἐνόμιζαν, ὅτι ἔκαμαν τὸ χρέος τους, μόνον ψυχῆς ἀναίσθητης καὶ καρδίᾳς ποῦ δὲν τὴν ἐπότισε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ μακροθυμία τὰ στεγνὰ λόγια ἀντιλαλοῦσαν. Μηχαναῖς τῆς προσευχῆς, χωρὶς πίστι θερμὴ, χωρὶς πόνο, ἀράδιαζαν νεκραῖς φράσεις, καὶ ἐφαρμάκωναν τοὺς πονεμένους με ῥητὰ χωρὶς νόημα, με κατάραις καλογερικαῖς.

Καὶ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα.

Ἐπειδὴ ὁ μητροπολίτης Νεόφυτος πολὺ σωστὰ ἐμπόδιζε τὸ κήρυγμα μέσα εἰς ταῖς ἐκκλησίαις, γιὰ νὰ μὴ βρισκῇ μαζωμένη τροφὴ ἢ ἀρρώστια, ἓνας ἱερομένος ἐδημοσίευσε διὰ ψυχικὴν ὠφέλειαν, τὸ λόγο ποῦ θὰ ἐβγαζε στὴν ἐκκλησία, με διαμαρτύρησι γιατί τάχα νὰ ἐμποδισθῇ ὁ ἄμβων. Εἶχε μέσα, κοντὰ σ' ἄλλα, κ' αὐτὰ τὰ λόγια.

« Ἀποθήσκουσιν ἀκάθαρτοι καὶ βρωμεροὶ ἐκ τοῦ ἐμετοῦ καὶ τῆς διαρροίας· καὶ οὕτως οἱ πλεῖστοι ἀρπάζονται οὐχὶ ὑπὸ ἱερέως καὶ ψαλιτῶν, οὐχὶ ὑπὸ ἀρχιερέων συνοδευόμενοι, ἀλλ' ὑπὸ ἐνός ἢ δύο τοῦ πολὺ ἀστυνομικῶν κλητήρων. Καὶ ῥιπτόμενοι ἐφ' ἀμαξῶν, ἄλλοτε ἐκπερουσῶν ἀκαθαρσίας, ὡς ἀκάθαρτοι, ἄνευ ἱερέως, ἄνευ εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας, φέρονται καὶ ῥιπτόνται οὕτως ἐλεεινῶς εἰς τάφρον πλήρη ἀσβέστου καίοντος, ἵνα καταράγῃ ὅσον τάχος τὰς ἀχαλινώτως ζώσας σάρκας των· εἴθε μὴ ἦτο τοῦτο ὁ ἀρραβῶν τοῦ μέλλοντος ἀσβέστου καὶ αἰωνίου πυρός. Διότι ὁ Θεός εἶναι μὲν Θεός τοῦ ἐλέους, ἀλλ' εἶναι καὶ Θεός τιμωρός, ἐκδικητής ».

Δὲν θέλω νὰ πῶ πὼς ἡ καρδιά του, ἀλλὰ τὰ λόγια του, χωρὶς αὐτὸς νὰ τὸ θέλῃ, ἐβλαστημοῦσαν καὶ καταριόντουσαν τὰ θύματα. — Αὐτοὶ οἱ πλεῖστοι, οἱ ἀκάθαρτοι, τῆς ζωῆς τὰ ρόκαλα, ποῦ δὲν ἀξιώθηκαν νὰ ἔχουν δεσπότη καὶ παππᾶ ἦσαν ἢ φτώχεια, οἱ στερημένοι, τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου οἱ ἀπόκληροι, ὅπου παντοῦ καὶ πάντοτε εἶναι οἱ περισσότεροι. Σ' αὐτοὺς ἦταν πολυτέλεια ἀπλησίαστη τῆς θρησκείας ἢ παρηγοριά· ὅσοι εἶχαν τὸ δικὸ τους δὲν ἐστερήθηκαν ταχτικὴ κηδεῖα. Ἄν λοιπὸν ἐλειψαν πραγματικῶς ἀπὸ τοὺς δυστυχισμένους τῆς Ἐκκλησίας ἡ εὐχαῖς, δὲν εἶναι δική τους ἀμαρτία ὅπου νὰ μὴ τοὺς τὴ συγχωρήσῃ ὁ Θεός, ὅτι δὲν εἶχαν τὰ μέσα νὰ τῆς ἀγοράσουν. Δὲν ἔφταιαν αὐτοί, ἂν τῆς μελαγχολικαῖς ψαλμωδίαις, ποῦ ψάλλει ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰ νεκρὰ παιδιὰ τῆς, ὁμοιαῖς με τὸ σιγανὸ νανάρισμα τῆς μάνας στὸ κοιμισμένο παιδί, δὲν τῆς ἐψάλλαν δωρεὰν οἱ λει-

(!) Θεοκτ. 2. 53. « Ταχτικῶς τὰς ἐπαυρέσεις καὶ πρὸς τὸ τερπνὸν ἤξιον ποιέσθαι, ἐφήμερά τε τὰ σώματα καὶ τὰ χρέματα ὁμοίως ἡγουμένοι. Ὅτι δὲ ἡδὺ τοῦτο καλὸν καὶ χρῆσιμον κατέστη ».

τουρκοί της. Ἄλλοιως θὰ πίστευε κανένας, ὅτι οἱ βασιανισμένοι τῆς γῆς θὰ ἦναι καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐξόριστοι, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἐλπίδα μιᾶς γλυκειᾶς χαραυγῆς τὴν ἀρνείται μονάχα, σ' ἐκείνους ποῦ εἶχαν καὶ ἐδῶ κάτω πάντα σκοτάδι· ὅτι καὶ αὐτὴ εἶναι μονοπώλιο γιὰ κείνους, ὅπου ἔχουν νὰ ἀγοράσουν τοῦ παραδείσου τὸ εἰσιτήριο. Ἀλλὰ κάπως διαφορετικὰ τὰ εἶπε τὸ πονετικὸ, τὸ παρήγορο τοῦ Θεοκλήρου στόμα.

Καὶ βέβαια τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα δὲν ἐφώτισε τὸ λειτουργό του, ὅταν ἔλεγε στό ὄρφανὸ παιδί ποῦ εἶδε νὰ τρώῃ τὰ λείψανα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μάνας ὁ ἀσβέστης, ὅτι αὐτὸ εἶναι τοῦ αἰωνίου πυρός ὁ ἀρραβῶνας, ὅταν ἔτσι τοῦ ἀρνήθηκε τὴν παρηγοριὰ τοῦ σωτήριου· σὺν νὰ τανε λίγος ὁ καῦμός, ὅτι δὲν τοῦ ἔμεινε ἕνα μνημα τοὺς νὰ ἀκουμπήσῃ τὸ μέτωπο, ἕνας σταυρὸς νὰ τοὺς κολλήσῃ ἕνα κεράκι. Καὶ τί κακὸ πρόσθεσαν νὰ καμουν τὰ πεθαμένα μικρὰ παιδάκια, πότε πρόλαβαν νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ λήθῃ καὶ γι' αὐτὰ τὰ ἄμοιρα ὁ παρηγορητής, ὅτι ἡ ἀσβεστος ἐσπευδε νὰ καταφάγῃ τὰς ἀχαλινώτους ζώσας σάρκας τῶν:

[Ἐπεται συνέχεια.]

EMMANOYHA Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

B'

Εὐαγγέλιον τῆς μονῆς Καρακάλλου.

Οἱ βιβλιογράφοι τῶν μέσων αἰώνων τοῦ ἑλληνισμοῦ κατέβαλον ἰδιάζουσαν ὄλως προσοχὴν εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν εὐαγγελίων. Περιώνυμος εἶνε ὁ γνωστότατος σιναϊτικὸς κώδιξ, ὁ μέρος τῆς Παλαιᾶς διαθήκης περιέχων, ὃν ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Tischendorf παρέλαβε τῷ 1859 ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ Σινᾶ ὄρους μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ ὅστις νῦν ἀπόκειται μέρος μὲν ἐν Λειψίᾳ, μέρος δ' ἐν Πέτρουπόλει. Ὁ κώδιξ οὗτος ἀνέρχεται εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα, καὶ κατὰ τινα ὄχι ἀπίθανον ὑπόθεσιν εἶνε ἐν ἓκ τῶν πενήτηκοντα ἐκείνων χειρογράφων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἅτινα παρεσκευάσθησαν μετὰ πολλῆς πολυτελείας καὶ δαπάνης ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου τῷ 331 συμφώνως πρὸς αὐτὴν τὴν διήγησιν τοῦ Εὐσεβίου ἐν τῷ Βίῳ τοῦ Κωνσταντίνου.

Καὶ ὁ μὲν κώδιξ ἐκεῖνος, ὅστις θεωρεῖται ὡς τὸ παλαιότατον τῶν σωζομένων ἐπὶ περγαμηνῆς ἑλληνικῶν χειρογράφων, εἶν' ἐπιφανὴς διὰ τὸν ῥυθμὸν τῆς μεγαλογραμμιάτου γραφῆς, τὸ μέγεθος τοῦ σχήματος καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν γραφῶν, ἄλλως δὲ στερεῖται καλλιτεχνικῆς διακοσμῆσεως, οἷαν παρουσιάζουσι πλείστα ἄλλα χειρόγραφα ἄλλως ὀλιγώτερον πολυτίμητα τοῦ σιναϊτικοῦ. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν βιβλιοθήκη ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῶν πολλὰ ἔχουσῶν ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἢ μὴ κεκτημένη ἕνα κώδικα εὐαγγελίου ἢ τετραεὐαγγέλιου ἢ καὶ πλείονας πολυτελῶς κεκοσμημένους. Σύγκριται δὲ ἡ πολυτέλεια αὐτὴ εἰς τὴν διὰ καλλιτεχνικῶν ἀρχικῶν γραμμάτων, ἐπιτίτλων ἢ καὶ εἰκόνων διακόσμησιν. Τοιαῦτα δὲ εἰκόνων πε-

πλουσιωμένα χειρόγραφα ἐλέγοντο *ἱστορημένα* ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, διότι *ἱστορία* ἐκαλεῖτο ἡ εἰκὼν καὶ *ἱστορεῖν* ἐσήμαινε τὸ ζωγραφίζειν. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται πολλάκις ἀκούσας κατὰ τὰς Παρρακλήσεις τοῦ Δεκαπενταυγούστου τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο *τὴν εἰκόνα σου τὴν σεπτὴν τὴν ἱστορηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ ἱεροτάτου τὴν Ὀδηγήτριαν*; Καὶ ὁ μεταγενέστερος δ' ἑλληνισμὸς παρέλαθεν ἐκ τῆς βυζαντιακῆς χρήσεως τὴν τοιαύτην ἔννοιαν τῶν λέξεων *ἱστορῶ* καὶ *ἱστορία*. Καὶ σήμερον δὲ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ λέγωμεν *ἱστορημένα* βιβλία τὰ *illustres*, ἂν ἡ μὲν ἔννοια τῆς λέξεως δὲν ὑπέκειτο εἰς παρανοήσεις, ἢ δὲ χρῆσις αὐτῆς δὲν παρήγεν εἰς σχολαστικότητα βυζαντιακὴν, ἥτις δὲν θὰ ἦτο μικροτέρα σχολαστικότητος ψευδαττικῆς. Ἐκοιμούντο δὲ τὰ εὐαγγέλια καὶ τὰ τετραεὐαγγελα συνήθως μὲν διὰ τῶν εἰκόνων τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν, σπανίως δὲ ποτε μόνον καὶ δι' ἄλλων. Πρὸς προφύλαξιν δὲ τῶν εἰκόνων ἐνετίθεντο ἐν τοῖς χειρογράφοις πολλάκις καλύμματα ἐκ μετάξης, πρασί-νου συνήθως χρώματος· σωζόμενα δὲ πολλάκις τὰ τοιαῦτα μετὰ ξίνα καλύμματα παρέχουσι διὰ τὸ λεπτοῦρές καὶ τὴν μετὰ πάροδον πολλῶν αἰώνων διατήρησιν τῶν χρωμάτων ἐπιφανῆς δείγμα τῆς τέχνης τῶν Βυζαντινῶν περὶ τὴν μεταξοπλοκίαν, διαδοθεῖσαν παρ' αὐτοῖς μεγάλως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀξιολογώτατα δὲ εἶνε τὰ πολλάκις στολίζοντα τὰ χειρόγραφα ἐπιτίτλα κοσμήματα, ὧν τινα θὰ ἔχωμεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσωμεν διὰ τῆς ὑπὸ τῆς Ἐστίας δημοσιεύσεως ἄλλων πανομοιό-τύπων. Ἐξαιρετος δὲ εἶνε καὶ ἡ δι' ἀρχικῶν γραμμάτων διακόσμησις, διότι οἱ Βυζαντινοὶ μετ' ἰδιαζούσης ἐπιμελείας ἐπεδόθησαν εἰς τὴν φιλοτεχνίαν τῶν τοιούτων γραμμάτων. Ἐτίθεντο δὲ ταῦτα ὄχι ἀπανταχοῦ ὅπου ἤρχιζε νέα παράγραφος, ἀλλ' ἰδίως ἐν ἀρχαῖς κεφαλαίων. Ἦσαν δ' ἄλλοτε μὲν ἀπλούστερα, ἄλλοτε δὲ πλουσιώτερον περιλοτεχνημένα μέχρι πολυτεχνίως αὐτόχρομα. Καὶ ἐνίοτε μὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀποτέλεσιν περικόσμου ἀρχικοῦ γράμμα-τος ὁ πλοῦτος τῶν χρωμάτων ἢ ἡ συμπλοκὴ καλλιτεχνικῶν γραμμῶν. Ὅχι δὲ σπανίως τὰ ἀπλούστατα τῶν κοσμηματικῶν στοιχείων ἀποτελοῦσι, καὶ ταῦτα μετὰ χρήσεως ἑνὸς μόνου χρώματος, σύνολον ἀληθῶς καλλιτεχνικώτατον. Ἄλλοτε δὲ τὰ κοσμήματα εἶνε ποικιλώτερα, εἰλημμένα ἐκ τοῦ ρυθμικοῦ ἢ τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Φύλλα, βότρυες, φυτὰ, πτηνὰ, ὄφεις, ἔλαφοι, λύκοι, ἄρκτοι, ἄλλα ζῶα φανταστικὰ ὀρθοῦνται ἢ ἐπικλίνονται, περιπλέκονται ἢ στρωγυλοῦνται, ὅπως εὐαρμωσθήσῃ τὸ ὅλον αὐτῶν σχῆμα εἰς τὰς εὐθείας ἢ κυκλικὰς γραμμάς ἐξ ὧν πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ τὸ γράμμα οὐ παρίσταται ἀνάγκη. Τέλος δ' ἐνίοτε τὸ ἀρχικὸν γράμμα συνίσταται ἐκ συνθέσεως ἀνθρωπίνων μορφῶν, ἧς τὰ συστατικὰ εἶνε ἄγρια εὐλογούντες ἢ ἀγρόται γεωργούντες ἢ τέκτονες πρίοντες ἢ μαχηταὶ κραδαίνοντες τὸ δόρυ. Καὶ τὰ μὲν ἀπλούστερα τῶν σχημάτων, ἰδίως ὅταν ταῦτα ἦσαν μονόχρωμα, ἐγράφοντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βιβλιογράφου τοῦ γράφοντος τὸν ὅλον κώδικα ἢ τοῦ ἐρυθρογράφου τοῦ διὰ κινναβάρους προσθέτοντος τὰ κεφαλαῖα τῶν γραμμά-

των. Ἄλλ' αἱ πολυπλοκώτεροι τῶν συνθέσεων ἦσαν αὐτόχρομα ἔργον ζωγραφικῆς τέχνης, οὐ ἐπελαμβάνοντο εἰδικοὶ καλλιτέχναι. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε σπάνιον τὸ φαινόμενον κωδίκων ἐχόντων κενὰ ποῦ καὶ ποῦ ἐν τῇ θέσει τῇ προωρισμένην διὰ τὰ περικόσμη ἀρχικὰ γράμματα, λησμονηθείσης ἢ παραμεληθείσης τῆς γραφῆς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἱστορίαν τοῦ κώδικος. Τοιαῦτα περικόσμη ἀρχικὰ γράμματα δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης συνειλεγμένα ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς Παλαιογραφίαις τοῦ Montfaucon καὶ τοῦ Gardthausen, ἐν ταῖς Μνημείοις πρὸς σπουδὴν τῆς τέχνης τοῖς ἐκδεδωμένοις ὑπὸ τοῦ Seroux d' Agincourt καὶ ἐν τῇ Πατριακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μακαρίτου Σακκελίωνος. Παραπέμπω δ' εἰς ταῦτα τὰ βιβλία ἐπειδὴ ἡ γνώσις τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τῶν Βυζαντινῶν δύναται νὰ ἔχῃ καὶ πρακτικὴν σημασίαν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο δῆλα δὴ ἡ καὶ εἰς τὴν κεντητικὴν παρ' ἡμῖν εἰσαγωγὴ τῶν ὠραίων ἐκείνων γραμμάτων, ἢν εὐχὴν καὶ ἀλλάχοῦ ἤδη ἐξέφρασα.¹

Εἰς τοὺς περικόσμους κώδικας εὐαγγελίων ἀνήκει καὶ τὸ χειρόγραφον, οὐ δημοσιεύομεν ἐνταῦθα πανομοιότυπον. Ἀνήκει δὲ ὁ κώδιξ οὗτος εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Καρακάλλου, καὶ φέρει τὸν ἀριθμὸν 11 κατὰ τὴν ἐν εἰς 1880 παρ' ἐμοῦ γενομένην κατάταξιν τῶν ἀθωνικῶν χειρογράφων. Ὁ κώδιξ δὲν φέρει τὸ ὄνομα καὶ τὴν χρονολογίαν τοῦ βιβλιογράφου, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς γραφῆς, ἀνέρχεται εἰς τὸν ἕνατον αἰῶνα. Εἶνε δὲ γεγραμμένος διὰ τῆς γραφῆς τοῦ μεγαλογραμμάτου ῥυθμοῦ, ἧς *literas unciales* καλοῦσιν οἱ παλαιογράφοι τῆς Δύσεως. Ὁ κώδιξ εἶνε μεγάλου σχήματος, τοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ εἰς 4ον τῶν ἐντύπων βιβλίων, τὸ δὲ σῶμα ἐκάστου τῶν γραμμάτων αὐτοῦ ἔχει μῆκος 0,05. Εἶνε δ' ἐκάστη σελὶς διηρημένη εἰς δύο στήλας ἢ δύο σελίδας, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Ἀξιόλογα δὲ καὶ ἰδιόρρυθμα εἶνε τὰ ἐπιτίτλα καὶ τὰ ἀρχικὰ γράμματα, δι' ὧν κοσμεῖται τὸ χειρόγραφον. Τὸ κεφαλαῖον Β ὅπερ περιέχεται ἐν τῷ ἐνταῦθα δημοσιευμένῳ πανομοιότυπῳ εἶνε ἐν τῶν ἰδιορρυθμοτάτων ἐν τῷ κώδικι γραμμάτων.

Ἡ δὲ μονὴ εἰς ἣν ἀνήκει τὸ χειρόγραφον εἶνε μία τῶν μικροτάτων ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει. Ἄλλ' εἶνε ὅμως τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ Ἁθῶνος. Καὶ δὲν φέρει μὲν βεβαίως τὸ ὄνομα τοῦ αυτοκράτορος Καρακάλλου, ὡς θέλει ἡ ἄλλως φερομένη ἀσύστατος παράδοσις, ἀλλὰ μαρτυρεῖται ὅμως ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆς τοῦλάχιστον ἤδη μεταξὺ τοῦ 1068 καὶ τοῦ 1070, ὅτε ἀναφέρεται ἐν τινι ἐγγράφῳ τοῦ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα βασιλεύοντος αυτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους. Ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο μοναστήριον δὲν σωζέται πλέον, ἐρημωθὲν μετὰ πειρατικὰς δρώσεις, ἕως ἔπειτα ἀνωκοδομήθη ὀλίγον ἀπωτέρω ἢ σημερινῇ μονῇ ὑπὸ τοῦ βοεβόδα τῆς Μολδαβίας Πέτρου, ὅστις ἀνέθηκε τὴν φροντίδα τῆς κτίσεως εἰς τὸν ὁμώνυμον ἑαυτῷ πρωτοσπαθάριον Πέτρον.

¹ Ἐν λ. Ἀρχικὰ γράμματα τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ Μπέρτ-Χίρστ.

Κεῖται δ' ἡ μονὴ ἐν τῇ μεσογαίᾳ κατὰ τὰ νοτιοανατολικά τῆς ἀθωνικῆς χερσονήσου, διοικεῖται κατὰ σύστημα κοινοβιακὸν καὶ περιλαμβάνει περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα μοναχοὺς. Ἐν δὲ παλαιότερᾳ ἐποχῇ ἐσώζοντο κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν περιηγητῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς χειρόγραφα τοῦ Δημοσθένους, Εὐκλείδου, Εὐριπίδου, Ὀμήρου καὶ Ἡσίοδου, ἅτινα δὲν ὑπάρχουσι πλέον.

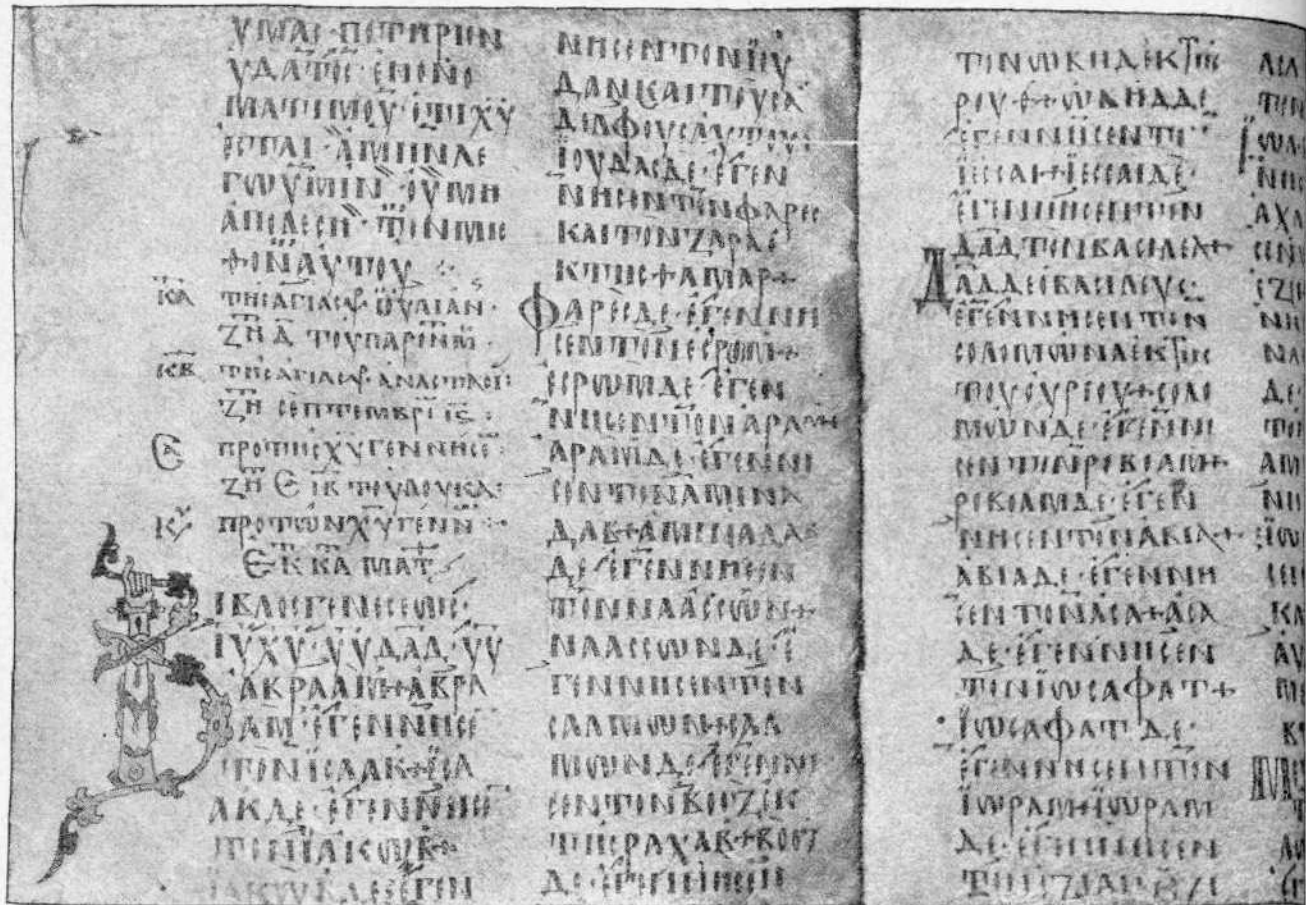
Σήμερον ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς Καρακάλλου σύγκριται ἐξ ἑνὸς φακέλου περιέχοντος ἀναμειξ σπαράγματα κωδίκων καὶ φύλλα διάφορα καὶ ἐκ διακοσίων τεσσαράκοντα ἐννέα ἐν ὄλῳ χειρογράφων. Τούτων 18 μὲν εἶνε εἰς φύλλον, 37 εἰς 4ον, 12 εἰς μέγα 8ον, 123 εἰς 8ον καὶ 59 εἰς 16ον. Καὶ 39 μὲν εἶνε γεγραμμένα ἐπὶ περγαμηνῆς, 7 δὲ βομβύκινα καὶ 203 χάρτινα. Λέγων δὲ βομβύκινα δὲν ἐννοῶ χειρόγραφα συγχεύμενα ἐκ φύλλων κατεσκευασμένων ἐκ βόμβυκος ἢ ξύλου καὶ διακρινόμενων τῶν ἐκ λινοῦ ἢ ῥακῶν, ὡς ἐπίστευτο ἐν παλαιότεροις χρόνοις, ἀλλὰ χάρτιν ἐκ τοῦ κατασκευαζομένου ἐν τῷ κατὰ τὴν Βαμβύκην τῆς Συρίας περιωνύμῳ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας χαρτοποιεῖσθαι. Ἡ σημασία αὐτῆ τοῦ βομβυκίνου ἢ βομβυκίνου χάρτου εἶνε πλέον γενικῶς παραδεδεγμένη μετὰ τὰς ἀπὸ τοῦ 1884 γενομένης ἐρεῦνας.

Ὡς πρὸς δὲ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἐγράφησαν τὰ 249 χειρόγραφα τῆς μονῆς Καρακάλλου διακρίνονται ὡς ἐξῆς:

Θ'	αἰῶνος	1
Γ'	»	1
ΙΑ'	»	5
ΙΒ'	»	3
ΙΓ'	»	21
ΙΔ'	»	34
ΙΕ'	»	37
ΙϚ'	»	49
ΙΖ'	»	58
ΙΗ'	»	34
ΙΘ'	»	6

249

Ἡ εἰς αἰῶνας αὕτη κατάταξις τῶν χειρογράφων τῆς μονῆς Καρακάλλου παρέχει τὴν αὐτὴν περίπου ἀναλογίαν ἢν πάσα μοναστηριακὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ αὕτη δ' ἀναλογία δὲν παρατηρεῖται ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς ἀρκτῶς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης ἐν αἷς ἀπόκεινται ἑλληνικοὶ κώδικες, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι αἱ συλλογαὶ αὗται καθηρτίσθησαν κατ' ἐπιλογὴν, ἀγοραζομένων ἢ δωροῦμένων ὑπὸ διαφόρων συλλογῶν εἰς αὐτὰς χειρογράφων ὡς τὸ πλείστον τῶν παλαιότερων χρόνων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα ἤδη ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα καὶ ὀλίγον πρὸ αὐτῆς, πολὺ δὲ μάλλον ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως σωρηθὸν ἀπεκομιζόντο εἰς τὴν Δύσιν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, εἶνε θαῦμα πῶς αἱ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν μοναστηριακαὶ βιβλιοθήκαι διετήρησαν ἐκ τῶν παλαιότερων χειρογράφων καὶ αὐτὰ ἐκεῖνα ὅσα νῦν ἀπόκεινται ἐν αὐταῖς. Καὶ ὀλιγοστοὶ μὲν πάνυ καὶ σπάνιοι εἶνε οἱ

Ευαγγέλιον τής Μονής Καρακάλλου.

κώδικες οί μέχρι του δεκάτου αιώνας συμπεριλαμβανομένου γεγραμμένοι, άρθωνότεροι δέ οί από του ένδεκάτου αιώνας μέχρι τής υπό των Τούρκων καταλύσεως του βυζαντιακού κράτους. Άλλ' ή μετά τής άλώσεως τής Κωνσταντινουπόλεως συμπίπτουσα έφεύρεσις τής τυπογραφίας έν τή Δύσει δέν έπιφέρει τήν παύσιν των χειρογράφων κωδίκων. Μέχρι τής έπί Κυρίλλου του Λουκάρεως ίδρύσεως του πρώτου έλληνικού τυπογραφείου, του έν Κωνσταντινουπόλει (1627), παρήλθον από τής άλώσεως δύο σχεδόν αιώνες, καθ' ους βραδεία και κατά μικρόν έγεινεν έν τή Ανατολή ή πρόσδος και ή διάδοσις των έν τω μεταξυ κατά τήν Δύσιν έκτυπωθέντων ιερών τε και θύραθεν βιβλίων. Οί Έλληνες των χρόνων εκείνων έξηκολούθουν αντιγράφοντες ακόμη χειρόγραφα βιβλία πολύ μάλλον ή αγοράζοντες τήν μεδιολάνειον Γραμματικήν του Λασκάρεως, τό βενετικόν Ύαλτήριον του 1486 ή τας υπό του Άλδου και του Ίουντα δημοσιευόμενας εκδόσεις Έλλήνων συγγραφέων. Άλλά και ή ίδρυσις των έν Βενετία έλληνικών τυπογραφείων, άτινα ήρχισαν διαδίδοντα εύωνα έντυπα βιβλία καθ' άπαντα τον έλληνικόν κόσμον, δέν καταφέρει τό τελευταίον τραύμα εις τήν χρήσιν των χειρογράφων. Άραιούται μέν αυτη, αλλά δέν παύει. Όμως μεταβάλλεται ή ύλη των χειρογράφων βιβλίων και ή ανάγκη ή γεννώσα αυτά. Τό διατηρούν τήν γραφήν εινε κυρίως τό σχολείον. Διά τουτο σχολικά τεύχη, και μάλιστα τά έν τω σχολείω διδασκόμενα κείμενα

συγγραφέων μετά τής λεγομένης ψυχρωγίας, ήτοι διαστίχου έξηγήσεως, εινε τά συνηθέστερα χειρόγραφα του δεκάτου ογδόου και αυτου δέ του άρχαιότερου δεκάτου ενάτου αιώνας. Πλην δ' αυτών αντιγράφει ακόμη ο έλληνικός κόσμος που και που και τας φιλολογικας και φιλοσοφικας συγγραφας των έν τοις μεγάλοις σχολείοις του γένους διδασκόντων έπιφανών διδασκάλων. Τα τοιαυτα δέ χειρόγραφα βιβλία συρρέουσιν εις τά μοναστήρια, έν οις οί λογιώτεροι των μοναχών και άλλως ασχολούνται ως βιβλιογράφοι, αντιγράφοντες θεολογικά βιβλία. Ουτω δ' έξογκούται ή παραγωγή των χειρογράφων βιβλίων, και αυξάνει τό πλήθος των έν ταις μοναίς κωδίκων των μετά τήν άλωσιν αιώνων, ανεπαρκώς αναπληρόνον τον μάλα εις έλαττωθέντα αριθμόν των πολλω σπουδαιοτέρων πρό τής άλώσεως χειρογράφων. Και όμως δέν πρέπει να περιφρονώμεν και ταυτα τά μεταγενέστερα χειρόγραφα, διότι έν αυτοις κρύπτεται πολλάκις πολύτιμος ύλη τής νεωτέρας ήμων έπί Τουρκοκρατίας ιστορίας και φιλολογίας.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΞΕΝΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΕΛΙΣΑΒΕΤ Μ. ΕΔΜΟΝΔΣ

Τό όνομα τής Άγγλίδος λογίας, ποιητριάς και διηγηματογράφου, εινε γνωστόν παρ' ήμίν και προσφιλέστατον. Είμεθα βέβαιοι ότι εκπληρούμεν εύχην των αναγνωστών τής Έστίας, καθιστώντες προς αυτούς γνωστήν και τήν μορφήν τής γυναικός, προς τήν όποιαν ή άρτιγενής ήμων φιλολογία τόσον όφείλει εύγνωμοσύνην. Η κυρία Έλισάβετ Μ. Έδμονδς, τό γένος Waller, γεννηθείσα έν Λονδίνω, κατάγεται έν τής κομητείας του Suffolk, τής χώρας των μεγαλοπρεπών γοθικών Ναών και των ρομαντικών και όχρωών έπαύσεων. Ο πατήρ της νέος έτι ειχε έν υπηρετήσει εις τό βασιλικόν ναυτικόν' άλλ' όλίγον πρό του γάμου του κατέλιπε τό στρατιωτικόν στάδιον ίνα έπιδοθι εις τό έμπόριον. Η μήτηρ της ήγάπα να καλλιεργή σχέσεις μετ' ανθρώπων εύρωών και έγγραμμάτων, έν τής συναναστροφής των όποιων ήντλει γνώσεις και εμπνεύσεις και ή νεκρά Έλισάβετ' αλλά τήν προς τό συγγράφειν κλίσιν έκληρονόμησεν, ως φαίνεται, παρ' τής οικογενείας Betham, στενών συγγενών του πατρός της, έν μέλος τής όποιας, ή Ματθίλδη Betham, εκίνει εκ νεαρής ηλικίας τήν προσοχήν διά τό γιγαντιαίον του άναστήματός της και τήν ποιητικήν της ιδιοφυϊαν. έμελλε δέ βεβαίως, κατά τήν γνώμην των κριτικών, να αναδειχθι μάλα ποιήτρια, εάν χάριν τής πολιτικής δέν έγκατέλιπε τήν ποίησιν και δέν έγίνετο θερμή ριζοσπάστις, έν έποχή γενικής σχεδόν συντηρητικότητας. Η παράδοξος αυτη γυνή, θεία και παιδαγωγός τής σήμερα δημοτικωτάτης μυθιστοριογράφου Ματθίλδης Betham Edwards, ενεθάρρυνεν, έν πρε-

σβυτική ήδη ηλικία, και τής άνεψιάς Έλισάβετ τήν ποιητικήν κλίσιν, εκδηλωθείσαν διά στιχογραφικών άποπειρών, από του έβδομου ακόμη έτους τής ηλικίας της. Άλλ' οι οικογενειακά περιστάσεις τής μικρής μουσολήπτου, δέν ήσαν πρόσφοροι προς άνάδειξιν και καλλιέργειαν ταλάντων ποιητικών. Έν τω οικω τότε έπεκράτουν τά παλαιά ήθη του καλού καιρού, όλα δέ τά οικιακά έργα, τό ράψιμον, τό πλύσιμον, τό ζύμωμα, έξετελούντο υπό των γυναικών. Η Έλισάβετ ειχε τέσσαρας αδελφούς, αι έργασία εις τήν οικίαν των ήσαν πολλαι, ή δέ μήτηρ ειχεν ανάγκην συντρόφου και βοηθού. Ουτως αι λυρικά όρμαί τής κόρης κατεστάλησαν' τας περισσότερας ώρας τής ήμέρας κατεγίνετο εις πεζας οικιακάς ασχολίας και μόνον τήν έσπέραν έπαιζεν όλίγην μουσικήν μεθ' ενός των αδελφών της, έχοντος ιδιαιτέρως προς αυτην κλίσιν, ή έλάμβανε μαθήματα φιλολογικά παρ' του πρεσβυτέρου αυτης αδελφού, ο όποιος υπήρξε και ο μόνος της διδάσκαλος.

Διότι ή Έλισάβετ Έδμονδς ουδέποτε έφοίτησεν εις σχολείον. Άλλά και ο κ. I. Waller, ο περι ου ο λόγος αδελφός-παιδαγωγός, γνωστότατος σήμεραν αρχαιολόγος και τεχνοκρίτης, ήτο τότε σπουδαστής παρ' τή Βασιλική Άκαδημία, αι ώραι δέ τας όποιας έδύνατο να διαθέτη χάριν τής αδελφής του ήσαν μετρημένα. Ουτως, ως λέγει που ή ίδια περι αυτης, ή εκπαίδευσις τής Έλισάβετ, ειχε μάλλον διαλείποντα τον χαρακτήρα. Όπωςδηποτε, τά συγγράμματα των μεγάλων άνδρων, τά όποια κατεβρόχθιζεν έν τω κρυπτω, έπέφερον, μεθ' όλης τής έλλογής και τής χρήσεως τήν άταξίαν, τό άποτελεσμα των. Ταχέως ή Έλισάβετ εύρέθη έξοικειωμένη προς τους άρίστους ποιητάς και συγγραφείς Άγγλους, Γάλλους, Ίταλους και Λατινους. Μετ' όλίγον δέ, τή βοηθεία του δευτεροτόκου αδελφού της, τρέφοντος όμοιον προς τήν φιλολογίαν έρωτα, κατώρθωσε να σχηματίση εξ αυτών βιβλιοθήκην άρκετά πλουσίαν, ήτις υπήρξε τό μόνον και αληθές έντύρημα των έλευθέρων ώρων τής καλής οικουκρας.

*

Ουτως ειχον τά πράγματα, όταν ή Έλισάβετ υπανδρεύθη. Ο κ. Έδμονδς έπεχείρησε να αναζωπυρήσθ τήν προς τήν ποίησιν κλίσιν τής συζύγου του, πρό πολλου ληθαργούσαν, και μίαν ήμέραν τήν ήρώτησε «Διατί δέν γράφεις πλέον ποιήματα;» Η έρώτησις αυτη επί πολλας ήμέρας κατέστησε τήν κυρίαν Έδμονδς μελαγχολικήν και σύννον. Άλλ' εις μάτην' ή προς τό γράφειν κλίσις τής γυναικός έφαίνετο ως νεκρωθείσα, έτη δέ μακρά παρήλθον χωρίς ποιητική πνοή να ταράξη τήν γαλήνην του άπλου καθημερινού βίου. Τίς οίδε δ' εάν θα έγίνετο ποτέ τό όνομα «E. M. Έδμονδς» γνωστόν εις τον φιλολογικόν κόσμον, εάν δέν επήρχοντο περιστάσεις άλλαι, στερήσεις προσφιλών συγγενών και άπογοητεύσεις παντοία. Πρός μικράν εκ των ήθικων τούτων πόνων ανακούφισιν, ή κυρία Έδμονδς ήρχισε να μαθηθή τήν άρχαίαν έλληνικήν.

Ἡ ώραία γλώσσα μὲ τὴν θαυμαστὴν τῆς φιλολο-
γίαν τὴν κατεμάγευσεν ἄληθῆ δὲ ἡσθάνθη ἐνθου-
σιασμὸν ἀναλογισθεῖσα ἢ μάλλον μαθούσα ὅτι, ἐκτός
τῆς ἀρχαίας καὶ νεαρᾶς, ὑπάρχει καὶ Ἑλλάς νέα,
ζωῶσα, ἐν τῇ ὁποίᾳ λαλεῖται ἡ γλώσσα ἐκείνη ἢ
ώραία, τὴν ὁποίαν βαρβάρως ἐστρέβλουν ἐν Ἀγ-
γλίᾳ διὰ τῆς ἐλευσίνης τῶν προφορᾶς, καὶ ἀνέζη ἐν
τῇ φύσει καὶ τῇ κοινωνίᾳ τὸ ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον
ἔπνευε διὰ τῶν σελίδων τῆς φιλολογίας ἐκείνης τῆς
θαυμαστῆς. Καὶ ὁ στοχασμὸς αὐτός δύο ἀποφάσεις
τὴν ἔκαμε νὰ συλλάβῃ: Πρῶτον νὰ φέρῃ τὴν ἐρα-
σμικὴν προφορὰν καὶ δευτέρον νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν
Ἑλλάδα.

Ἄλλ' ἂν ἡ πρώτη ἀπόφασις ἐκίνησε τὸ μει-
διάμα ὀλίγων φίλων σχολαστικῶν, διὰ τὴν δευτέ-
ραν ὅλοι τῆς κυρίας Ἐδμονδς οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ
φίλοι κατεταράχθησαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην
ἀκόμη ἡ Ἑλλάς ἐνομιζέτο τόπος ληστῶν καὶ κα-
κούργων, εὐτυχέστερος δὲ καὶ ἀσφαλέστερος ἢ θεω-
ρεῖτο ὁ περιηγητὴς τῆς κεντρικᾶς Ἀφρικῆς ἢ τῆς
χώρας τοῦ Παρθενῶνος. Ἄν καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην
συνεμερίζετο πρῶτος ὁ κύριος Ἐδμονδς, ἐν τούτοις
βλέπων κατεχομένην ὑπὸ μεγάλης λύπης καὶ δυσθυ-
μίας τὴν σύζυγόν του, συνήνεσε τέλος νὰπέλθῃ εἰς τὴν
Ἑλλάδα, τὸν τόπον τῶν ὀνείρων τῆς, συνοδεύσας
αὐτὴν μέχρι Μασσαλίας. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης
ἀρχεταὶ νέα περίοδος ἐν τῷ βίῳ τῆς κυρίας Ἐδ-
μονδς. Νέα ζωὴ ἐνεφυσήθη εἰς τὰ στήθη τῆς.
Ἐθαύμασε τὴν χώραν, τὴν τόσῳ γνωστὴν ἀλλὰ
καὶ τόσῳ ἄγνωστον, ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς
φύσεως, κατελήφθη ὑπὸ μανίας πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐλ-
ληνικόν, ἐνεκολπώθη τοὺς ἐθνικοὺς τῆς Ἑλλάδος
πόθους, συνέλαβε σχέδια καὶ ἀποφάσεις. Τὴν ἐμά-
γευσεν ἡ νέα γλώσσα, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε τόσῳ
πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὁμοίαν καὶ ἡσθάνθη ἐνδιαφέρον
πρὸς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, τὴν μόλις τα-
νούσαν τὰς πτέρυγας. Ἐπιστρέψασα εἰς Ἀθηνῶν,
πλήρης ἐντυπώσεων καὶ εὐγλωττίας, ὁ πρῶτος φι-
λέλληνας τὸν ὁποῖον κατάρθρωσε νὰ προσηλυτίσῃ ἦτο
ὁ κ. Ἐδμονδς, παρ' αὐτοῦ δὲ ἐνεθαρρύνθη νὰνα-
λάβῃ καὶ πάλιν εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, τότε ὅτε
εἶχε θέμα καλὸν διὰ νὰ γράψῃ.

Τὴν ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης φιλολογικὴν ἐργα-
σίαν τῆς κυρίας Ἐδμονδς, οἱ ἀναγνώσται τῆς
Ἐστίας τὴν γνωρίζουν. Τὰ ἔργα τῆς ἀγγλίδος λο-
γίας ἔτυχον ἐκάστοτε ἐνθουσιώδους ἐν Ἑλλάδι ὑπο-
δοχῆς, ἐγένετο δὲ πάντοτε εἰς τὸν παρ' ἡμῖν τύπον,
καὶ μάλιστα εἰς τὸ περιοδικὸν μας, ὁ προσήκων
περὶ αὐτῶν λόγος. Ὁ σκοπὸς τῆς κυρίας Ἐδμονδς
εἶνε νὰ καταστήσῃ ἐν Ἀγγλίᾳ γνωστὴν τὴν φιλο-
λογίαν, ἐπομένως τὸν βίον καὶ τοὺς πόθους τῶν
νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ νὰ προκαλέσῃ ὑπὲρ αὐτῶν
ρεῦμα φιλελληνισμοῦ, τοῦ ὁποῖου νομίζει ὅτι εἴμεθα
ἄξιοι. Εἰς τοῦτο ἔχει ἐκεῖ συνεργάτιδας, ἐκτός ἄλλων,
τὴν κυρίαν Γάρνερ καὶ τὴν δεσποινίδα Μάκφερσον.
Δὲν εἶνε τῆς παρουσίας ὥρας νὰ ἐξετάσωμεν ἂν εἶνε
σύμπτωσις ἀπλῆ ὅτι γυναῖκας εὔρεν ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπο-
στηρικτὰς ἢ νεωτέρα ἡμῶν φιλολογία. Τὸ ἀληθές
εἶνε ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἡ κυρία Ἐδμονδς, κατέχει
τὴν μάλλον διακεκριμένην θέσιν καὶ αὐτὴ εἰργά-

σθη ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς περισσώτερον καὶ ποικι-
λώτερον. Ἐδμημοσίευσε μεταφράσεις νέων Ἑλλήνων
ποιητῶν, μεταφράσεις πεζογράφων, ἔγραψε ποιή-
ματα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἄρθρα, μελέτας καὶ διη-
γήματα ἐλληνικὴν ἔχοντα ὑπόθεσιν. Ὁ κατάλογος
τῶν ἔργων τῆς θὰ ἦτο μακρός. Ἐκ τούτων ἀρκεῖ
μόνον νὰ σημειώσωμεν τοὺς Ἑλληνας Ποιητὰς,
συλλογὴν ἐμμέτρων μεταφράσεων ποιημάτων αὐ-
τῶν μετὰ προλόγου καὶ τὸν *Γέρω Κολοκοτρώνη*
τὰ πρὸς τὸν Τερτσέτην ὑπαγορευθέντα Ἀπομνη-
μονεύματα. Ἐκ τῶν πρωτοτύπων αὐτῆς ἔργων ἡ
Mary Miles, δίτομον τρυφερώτατον μυθιστόρημα,
κατέχει ἀναμφιβόλως τὴν πρώτην θέσιν.

*

Ἄλλ' ἄρα γε ὁ σκοπὸς τῆς κυρίας Ἐδμονδς
ἐκπληροῦται; καὶ ὑπάρχει τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα,
τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὁποῖου φιλοδοξεῖ;

Ἄν πρὸ τῆς ἀγάπης προϋποτίθεται ἀναγκαῖα ἡ
γνώσις καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ἡ κυρία Ἐδμονδς ἐπέτυχε
σήμερον ὑπὲρ τὸ ἡμῖς τοῦ σκοποῦμένου. Χάρις εἰς
αὐτὴν τὰ ἐλληνικὰ ἔργα διαδίδονται ἐν Ἀγγλίᾳ.
Εὐρίσκουσιν ἐκδότας, ἄρα καὶ ἀγοραστὰς. Ἀναγι-
νῶσκονται, κρίνονται καὶ ἐκτιμῶνται, — νὰ το εἴπω-
μεν; — περισσώτερον ἢ ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τὸ *Βοτάνι*
τῆς *Αγάπης*, τὸ ὁποῖον ἐδῶ οὕτε καὶ εἰς ἰδιαίτερον
βιβλίον ἠξιώθη νὰ ἐκδοθῇ, ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἔγρα-
ψεν ἄρθρα, ὅσα σπανίως γράφονται ἐν Ἑλλάδι καὶ
περὶ τοῦ ἀρίστου τῶν νεοφανῶν ἔργων, τὰ δὲ *Ἀπο-*
μνημονεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη εἶνε ἐκδεδομένα
ἀγγλιστὶ εἰς τόμον, τὴν πολυτέλειαν τοῦ ὁποῖου
ἀκόμη δὲν ὠνευρήθημεν ἐδῶ διὰ τὰ ἐθνικά μας βι-
βλία...

Ἡ κυρία Ἐδμονδς πρέπει νὰ εἶνε εὐχαριστημένη
Ἐχει τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀγωνι-
ζομένου, καὶ μάλιστα ἐπιτυχῶς, ὑπὲρ μιᾶς ἰδέας
εὐγενούς, κατέχει δ' ὡς εἶπον ἐν ἀρχῇ καὶ τὴν εὐ-
γνωμοσύνην ἀμέριστον τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποῖους
ἠξίωσε τῆς προσοχῆς καὶ ἀγάπης.

ΓΡ. Ξ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ

ἩΘΗ Ἐπαρχιακά.

Αὐτὸ ὅμως δὲν τον ἠμποδισε νὰνέλθῃ μετ' ὀλί-
γον εἰς τὸν ἀναμινάλεν διὰ νὰ ἴδῃ τὴν Ἐπίδειξιν.
Ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τὸ θέαμα θὰ ἦτο ὠραῖον
καὶ δὲν ἐνόει νὰ το στερηθῇ. Κανεὶς δὲν τον ἠκο-
λούθησεν ἕως ἐκεῖ, ἂν καὶ τὸ ἐπρότεινεν. Αἱ κυ-
ρίαι: — καὶ ἦλθαν πολλοὶ φίλοι τῆς οἰκογενείας καὶ
τοῦ κόμματος, κατοικησάσαι εἰς ἀποκέντρος ὁδοῦς,
διὰ νὰ ἴδουν, — ἐπρότιμῃσαν τὰ πρὸς τὴν Πλατεῖαν
Ρουγῶν παράθυρα, τὰ ὁποῖα ἐπληρώθησαν ὅλα. Ὁ
τελευταῖος ὄροφος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆλθεν ὁ Τόνης,
ἐρωτίζετο διὰ θυρίδων κυκλικῶν, ἠνεωγμένων εὐθὺς
κάτωθεν τῆς στέγης, πρὸς τὴν αὐλὴν καὶ τὸν κή-

πον. Τὰ διάφορα αὐτοῦ διαμερίσματα, πρὸς τὰ
ὁποῖα ἦγον κλίμακες στεναὶ καὶ πολὺπλοκοί, ἦσαν
σκοτεινὰ, μὲ χαμηλὰς ἐπικλινεῖς ὀροφάς, πλήρη
ἐπίπλων παλαιῶν καὶ ὀσμῆς εὐρώτους καὶ μυστη-
ρίου καὶ ἀχρήστων, ἐδρῶν ἐξηθρωμένων, εἰκόνων
ἠμαυρωμένων καὶ ἐσχισμένων, κιβωτίων σαθρῶν,
ἀγγείων σπασμένων, σιδηρικῶν, συνεσφραγευμένων
ἀτάκτως, ἀγνωρίστων, κεκαλυμμένων ὑπὸ κόνεως
ἀταράχου ἀπὸ ἐτῶν καὶ ὑπὸ ἰσθμῶν ἀράχνης μελα-
νῶν. Ἡ ἀπέραντος αὐτῆ σοφίτα, ἦτο ἡ ἔδρα τῶν
φαντασμάτων τῆς παλαιᾶς οἰκίας καὶ νύκτα οὐδεὶς
τῶν ἐνοικῶν θὰ εἶχε τὸ θάρρος νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ.
Οἱ μῦθοι καὶ οἱ ἀπόλογοι περὶ αὐτῆς διακρινόντο
ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Οἱ ὑπηρεταὶ ἤξευραν καὶ
διηγούντο ἕνα σωρὸ πρᾶγματα. Κατὰ τὴν ἐπικρα-
τεστέρην γνώμην αἱ ψυχαὶ τῶν παλαιῶν Τοκαδέ-
λων περιεπλανῶντο συχνάκις ἀνά τοὺς ζοφεροὺς
αὐτοὺς τόπους, ἐκβάλλουσαι στόνους καὶ κάμουσαι
κρότους παντοειδεῖς. Πολλοὶ ἤκουσαν ὀλίγοι δὲ
γενναῖοι καὶ εἶδον. Τελευταῖος ὁ γέρω Μανθαῖος,
κοιμώμενος μίαν θερμὴν νύκτα κατὰ τὴν συνήθειάν
του ἐξ εἰς τὴν αὐλὴν, ἤκουσε περὶ τὸ μεσονύκτιον
στόνους εὐκρινεῖς ἀπὸ ὑψηλᾶ ἀνηχοῦντας, ἕνα
βογγητό, καθὼς διηγείτο, ποῦ ἦταν ἄλλο πρᾶγμα.
Ἀναβλέψας εἶδε τὰς θυρίδας τῆς σοφίτας φωτισμέ-
νας διὰ λάμπειας ὑποκιτρίνης, φωσφορώδους, ὁμοίας
πρὸς τὸ φῶς τῆς σελήνης. Ἐσταυροκινήθη τρίς καὶ
ἡ λάμπις ἐσβέσθη καὶ οἱ στόνοι ἔπαυσαν. Ἄλλο
πρᾶγμα...

Εἰς τὸ μέσον τῆς σοφίτας, εἰς τὴν κορυφὴν ἀκρι-
θῶς τῆς πυραμίδος, τὴν ὁποῖαν ἐσχημάτιζεν ἡ στέγη,
ὑπῆρχε κλίμαξ ὀδηγοῦσα διὰ καταπακτῆς εἰς τὸν
ἀναμινάλεν, σκιὰδα ξυλίνην ἐξάπλευρον, ὑπερκει-
μένην τῆς οἰκίας, ἐστεγασμένην διὰ λευκοσιδήρου
καὶ εἰς ἐκάστην πλευρὰν φέρουσαν ἀνά ἕν παράθυ-
ρον μικρὸν μὲ πρασίνας περσίδας. Εἶνε τὸ χαρακτη-
ριστικὸν τῆς ἐγγωρίου ἀρχιτεκτονικῆς ὁ ἀναμινάλεν.
Μικρὸν ἢ μεγάλον, κεραμοσκεπὲς ἢ σιδηροστεγόν,
χρωματιστὸν ἢ λευκόν, πολυτελὲς ἢ ἀπλοῦν, ἐκά-
στη σχεδὸν οἰκία φέρε: ἐπὶ τῆς στέγης τῆς τὸ ἐξόγ-
κωμα αὐτό, ὁμοιον πρὸς δευτέραν οἰκίαν μικράν,
ἀθυρματώδη, ἐπικαθημένην ἐπὶ τῆς πρώτης.

Ἦνοιξεν ὅλα τὰ παράθυρα ὁ Τόνης εἰς τὴν γύρω
ἀναπεπταμένην θέαν. Ἄν καὶ τὴν εἶχε πλέον συνει-
θίσει, ἐντούτοις πάντοτε πρὸ αὐτῆς ἡσθάνετο κάτι
εὐφρόσυνον καὶ μέγα διαπερῶν τὴν ψυχὴν του, τά-
σιν πρὸς σκέψεις ἐξερχομένας τῆς καθημερινῆς πεζό-
τητος. Τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἐπενήργει καὶ ἡσθάνετο ἐαυ-
τὸν οἶονε! ὑψηλότερον, εὐγενέστερον, αἰρόμενον ὑπε-
ράνω τοῦ συρφετοῦ τῶν μελάνων ὀντιδίων, τὰ
ὁποῖα ἐβλεπε κυλιόμενα, ἔρποντα κάτω διὰ τῶν
ὀδῶν τῆς πόλεως, — πλησιάζοντα περισσώτερον πρὸς
τὸν οὐρανόν, πρὸς τὴν ἀπειρον ἔκτασιν, τὴν ἀπλου-
μένην ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του. Ἡ ἔκτασις αὐτὴ
ἦτο σήμερον κεκαλυμμένη ὑπὸ νεφῶν ἀραιῶν καὶ
λευκῶν, ἀποτελούντων στρώμα διαφανές, τὸ ὁποῖον
διεπέρα εὐκόλως τὸ ἡλιακὸν φῶς, τὸ προσπίπτον
ἐπὶ τοῦ τοπίου τῆς πόλεως ὁμαλόν, ἤρεμον, ἄνευ
σκιᾶς, ὥστε νὰ φωτίζῃ μετρίως ἄλλ' ἰσάκις ὅλα του

τὰ μέρη. Ἡ θάλασσα εἰσχωροῦσα εἰς τὴν εὐρείαν
καμπυλότητα τῆς ξηρᾶς, εἶχε λείαν ὡς κάτοπτρον
τὴν ἐπιφάνειαν, ἀντανκλώσαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
παράλιαν, οἶκος καὶ γηλόφους καὶ τὰς λέμβους καὶ
τὰ πλοία καὶ τὰ πλοῖα, τὰ ἠγκυροβολημένα κατὰ
μῆκος τοῦ λιμένος, κρατοῦντος διὰ τοῦ μακροῦ του
βραχίονος ἕνα φανὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πελάγους. Ἡ
πόλις ἐξετείνετο πάντοτε, ὡς ἐν χάριτι τοπογραφικῆ
λευκῆ, μὲ τὰ συμπλέγματα τῶν ὁδῶν τῆς, μὲ τὰς
μικρὰς τῆς πλατείας, μὲ τὰς ποικίλας οἰκοδομὰς, τοὺς
ναοὺς καὶ τὰ ὑψηλὰ κωδωνοστάσια καὶ τὴν θάλασσαν
τῶν οἰκιῶν, σμικρνομένων βαθμηδόν, ἐφ' ὅσον ἐμα-
κρύνοντο πρὸς τὰς ἐσχατίας ἀπὸ τῆς χαμηλῆς πα-
ραλίας, μέχρι τῶν προπόδων τοῦ ἀπέναντι βουνοῦ,
ἐφ' οὗ ἀνερριχῶντο ἀκόμη οἰκίσκοι τινεῖς, αἱ καλύ-
θαι τῶν ὀντιδίων, ὡσεὶ ζητοῦντες νὰσφαλισθοῦν εἰς
τὸ ὑπερκεῖμενον φρούριον, — καὶ μέχρι τῶν σμαραγ-
δίνων ἀγρῶν, τῶν περατουμένων μακρὰν εἰς τὰς
βουνοσειράς ἢ εἰς τὴν θάλασσαν, ἐφ' ὧν ἠραιούντο
φαινόμενοι ὡς στίγματα μικρὰ. . . Καὶ ἐβλεπεν
οὕτως ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς του ἐκείνης ὡσεὶ ἀπὸ τοῦ
οὐρανοῦ ὁ Τόνης μόνος καὶ ρεμβὸς τὴν γῆν καὶ τὴν
θάλασσαν, τὴν μόνιμον καὶ τὴν ἄστατον τοῦ ἀνθρώ-
που κατοικίαν καὶ ἐπανέστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς
πρὸς τὴν μικρὰν πλατεῖαν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν μὲ
τὸ ὡσεὶδὲς περίφραγμα ἐν τῷ μέσῳ, γυμνὴν καὶ
αὐχμηρὰν, πρὸς τὸ δεσπάζον ἐκεῖ κιτρινοβαρὲς οἰκο-
δόμημα, ὅπου εἰσῆρχοντο ἤδη καὶ ἐξῆρχοντο πλη-
θὺς ἀνθρωπίνων ὄντων, ὅπως οἱ μύρμηκες διὰ τῶν
ὀπῶν μυρμηκίαις. . . Ὁ βόμβος τῶν ἠκούετο ἐκεῖ-
θεν ὡς θροῦς κυμάτων μακρυσμένων. Κατὰ δια-
λείματα τὸ παρακεῖμενον κωδωνοστάσιον ἐξάπέ-
στελλε τὴν τρελὴν καὶ φλύαρον ἀρμονίαν τῶν κω-
δῶνων του, κρουομένων μετὰ χαρᾶς μανιώδους.
Ἀπὸ τοῦ τελευταίου δὲ παραθύρου ἐκρέματο ἀκί-
νητον ἐπὶ τοῦ κοντοῦ του τεμάχιον λευκοκράνου
μεταξωτοῦ, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ὁποῖου ἔζων καὶ
ἐκινούντο ὁ μέλας ἐκείνος καὶ πολυθύρβος ὄγκος.

Ἄφνης ἐγένετο σιωπὴ λαρυγγίων καὶ κωδῶνων,
ἀπὸ δὲ τοῦ μεσαίου παραθύρου ἀνθρωπίσκος τις, τοῦ
ὁποῖου δὲν διεκρίνετο ἡ φυσιογνωμία, ἤρχισε νὰ
δημηγορῇ, κινῶν τὰς χεῖρας ὡς δαιμονισμένος.
Ὅλιγα δευτερόλεπτα διήρκεσεν ἡ ἀγόρευσις του, —
λογιδριον ἴσως παραινέσεως πρὸς τήρησιν τῆς τά-
ξεως καὶ τῆς εὐκοσμίας, — μεθ' ὅ αἱ ζητωκραυγαὶ
ἐπλήρωσαν τὸν ἀέρα ἐνθουσιώδεις καὶ οἱ κώδωνες
ἀντήχησαν παταγῶδεις καὶ ὁ ὄγκος τῶν ἀνθρώπων,
προπορευομένων τῶν παιδιῶν καὶ πινῶν σημαίων,
ἤρχισε νὰ ἐξελισσεται εἰς μακρὰν γραμμὴν, ἐν ᾧ
ἐκινούντο ἤδη τὰ παράθυρα καὶ ἐκ τῆς θύρας ἐξη-
κολούθουν ἐξερχόμενα κύματα καὶ αὐξάνοντα τὸ
ρεῦμα ὅλοον. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ εἶγεν εἰσέλθει εἰς
τὸ παρακεῖμενον στενόν, ἔτοιμος ἦδη νὰ ἐκχυθῇ
εἰς τὴν δευτέραν Πλατεῖαν, λευκὴν καὶ σχεδὸν κε-
νήν, ὅταν ἔπαυσεν ἡ ἐξοδὸς καὶ ἡ ὀρσειδὴς παρέ-
λασις εἶγεν ἤδη ἀρχὴν καὶ τέλος. Μία φωνὴ ἐξ
ἰσχυροῦ πνεύματος ἠκούετο εὐκρινῶς κατὰ διαλείμ-
ματα:

— Ζήτω ὁ Μήλιος!

καὶ εὕρισκον ἡγῶ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ ἐσείοντο

οί πιλοι εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐσχίζοντο οἱ λάρυγγες ὑπὸ ἀγρίων κραυγῶν.

Ἡ διαδήλωση ἀπὸ τῆς λέσχης ἢ Ἀγάπη ἔβαινε ἤδη πρὸς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ποιητοῦ καὶ ἐκείθεν ἐπροχώρει νὰ διασχίσῃ τὴν πόλιν διὰ τῆς Πλατείας Ρούγας μέχρι τοῦ Ἄμμου. Ἐπέκειντο αἱ ἐκλογαὶ καὶ ὁ Μήλιος σήμερον ἐπαρουσίαζεν ἐπισήμως πρὸ τῶν ἐκλογέων τοὺς ὑποψηφίους του. Ὁ ἀγὼν ἦτο εὐγενής, ἀγνός. Ἡ φιλόπατρις Κυβέρνησις ἐπρεπε νὰ ὑποστηρίχθῃ πάσῃ δυνάμει κατὰ τῶν ραδιοῦργιων τῶν ἀτίμων ἀντιπάλων της. Ἐκτὸς τούτου τὸ τοπικὸν ἀριστοκρατικὸν κόμμα ἤθελε κτύπημα δυνατὸν, νὰ μὴ ἐπιτύχῃ κανεὶς τῶν ὑποψηφίων του, διότι ἡ ἐποχὴ ἦτο ἐλευθερίας ἐποχὴ, ἀρετῆς καὶ χειραφετήσεως.

«Ὁ κόσμος ἀλλάξε!» ἐφώναζεν ὁ ἀρχηγός, «δοῦλοι δὲν ὑπάρχουν πλέον πούθενά καὶ προσπαθήσετε νὰ ἐλευθερωθῆτε μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τοὺς ἀφεντάδες. Ὁ ἀφέντης εἶνε κάρθουνο πού ἂν δὲν σε κάψῃ, θά σε μουντζουρώσῃ!»

Ἄλλ' ὁ Τόνης ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀναμινάλε του ἔβλεπεν ὅπως ἀλλοῖα τὰ πράγματα. Ὁ ἀγὼν τῶν κομματικῶν τῶ ἐφαινετο ἀπ' ἐναντίας χαμαίζηλος καὶ ταπεινός. Πόθος χορτασμοῦ, ἰκανοποιήσις φιλοδοξίῶν, ἀτομικὰ πάθη, μικροσυμφέροντα καὶ μικροφιλοτιμῖαι, αὐτὰ ἦσαν τὰ κίνητρα τοῦ πλήθους τοῦ συνωθουμένου περὶ τοὺς δημαγωγούς. . . Ἐβλεπεν, ἔβλεπε καὶ ἐσκέπτετο. . . Τί ἐζήτηε αὐτός μεταξὺ τοῦ πλήθους ἐκείνου; Τί τον ἐχώριζεν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, τοὺς ὁποίους τῶ ἐπέβαλλον; Διατί νὰ προπορεύεται τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ὁ πατήρ του; Διατί ἀπὸ τὴν οἰκίαν του νὰ τοὺς ραίνουν διαβαίνοντας δι' ἀνθέων; Ἀλλοίμονον! ἀλλοίμονον!

Ἄλλ' ἅμα ἐπερῶνθησαν αἱ πρώται σημαῖαι τῆς διαδηλώσεως εἰς τὴν Πλατεῖαν Ρούγαν καὶ ἠκούσθησαν πλησιέστερον αἱ κραυγαὶ, ὡσεὶ ἀνανήψας ἐκ τοῦ ρεμβασμοῦ τοῦ ὁ Τόνης κατῆλθε μὲ παραζάλην τὰς κλίμακας καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ δωμάτιόν του νὰ ἐτοιμασθῇ καὶ νὰ περιμένῃ ὅταν θὰ διήρχοντο κάτωθεν τῆς οἰκίας, νὰ ἐνωθῇ καὶ αὐτός μετὰ τῶν διαδηλωτῶν.

Ἐπρεπε τοῦλάχιστον σωματικῶς νὰ φανῇ ὅπισθεν τοῦ πατρός του.

Γ'.

«Νὰ μὴν ἀρήσῃς ποτὲ νὰ σε καθαλικέψῃ τὸ θηλυκὸ σου παιδί, τ' ἀκούς;» ἔλεγε πλήρης θυμοῦ ὁ Γακουμάκης Στέφας πρὸς τὴν συμβίαν του, μίαν πρῶϊαν Κυριακῆς, ἐν ᾧ ἐνεδύετο. «Ἄν εἶνε ἔτσι, νὰ κάνουνε ὅ,τι θέλουνε τὰ παιδιὰ, τὴν ἐκάμαμε! Θά μας βάλουνε θηλειὰ στὸ λαιμό καὶ θά μας πετάξουνε στὸ πέλαο!

— Ἐλα, ἔλα, ἄντραπου τώρα, καίμενε, πούνε σήμερα Ἀγί' Ἀνάστασι! Πάλι τὰ ἴδια θέλεις νὰρχινῆσῃς. . .» ἀπάντησε μὲ ταπεινὴν, σχεδὸν ἰκετευτικὴν φωνὴν ἡ σιόρα Γακουμάκινα, ψήχουσα τὸν μαῦρον ἐπενδύτην τοῦ συζύγου της καὶ ἡμικλείουσα τοὺς ὀφθαλμούς ὑπὸ τὰς διόπτρας της, ὡς διὰ νὰ διακοίνῃ τὰ περισσότερον σκονισμένα μέρη.

Ὁ Γακουμάκης ἐκίνησε σχετικαστικῶς τὴν κε-

φαλήν, ἐν ᾧ μὲ τὰς χεῖρας ὅπισθεν προσεπάθει νὰ περάσῃ ἐν δύστροπον κομβίον τοῦ ἀναρτήρός του:

«Καλὰ σοῦ τῶλεγα ἐγὼ πῶς τὴν ὑπερασπίζεσαι τὴν ἐγγόνα σου! Ὅλο σῶπα καὶ σῶπα τὸ πᾶς. Μὰ ἐγὼ δὲν τ' ἀκούω. Θηλυκὸ δὲν με καθαλικεύει, τὰκουουοῦς; σοῦ τὸ ματαλιέω. . .»

— Δὲν ὑπερασπίζουμε τὴν ἐγγόνα μου ὁλοσδιόλου. . . μὰ δὲν θέλω πάλι καθεμέρα φρομάρα μὲς τὸ σπίτι.

— Μὰ τί σου φταίω ἐγὼ σὰν ἔχετε ἡ γυναῖκες τὸ διάλο μὲσα σας;

— Μπᾶ, μπᾶ, φτού, φτού!» ἀνέκραξε μετὰ φρίκης ἡ Γακουμάκινα, σταυροκοπούμενη καὶ προσατενίζουσα τὰ εἰκονίσματα. «Τάμα τῶχεις νὰ μελετᾷς τὸν καταραμένο κάθε Ἀγί' Ἀνάστασι; Ἄν δὲ με κολάσῃς κάθε αὐγὴ εἶνε ἀδύνατο νὰ φύγῃς ἀπὸ δῶ μὲσα. Μπᾶ ἀγία μου Κυριακῆ, πού σε δοξάζω καί σε προσκυνῶ, βόθηα. . . Δὲν μπορεῖς, χριστιανέ μου, νὰ πῆς τὴν κουβέντα σου χωρὶς νὰ βλαστημήσῃς;»

Καὶ μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐπιπλήξεις τὸν ἐδοῦθε: ὁλοὲν νὰ φορέσῃ τὸ γιλέκο του καὶ τὴν γιατέικα του, μὴ ἀποβαλοῦσα τὸ ὕψος ἐκείνου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀρσσιώσεως, μεθ' ἧς ἡ γράϊα συζυγος ἐπεδαψίλευε πάντοτε τὰς περιποιήσεις της. Ἄλλ' ὁ Γακουμάκης, ἂν καὶ μετενόει ἐνδομύχως διὰ τὴν βλαστημίαν πού του ἐξέφυγε, δὲν ἐννοοῦσε νὰ καμφθῇ καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἠγέρθη σήμερον μὲ ὄρεξιν καυγᾶ διασολεμένου τὸν ἔτρωγε ἡ γλῶσσά του. Ἐπειτα εἶχεν ἀκούσει καὶ μερικά πράγματα, πού δὲν ἦταν νὰ τα χωνεύῃ τίμιος ἄνθρωπος σὰν αὐτόν. Καὶ ἤρχισε νὰ τα ἐπαναλαμβάνῃ πάλιν πρὸς τὴν συμβίαν του, μὲ στόμφο καὶ μὲ φωνὴν, ὡστε νὰκούεται εἰ δυνατὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα δωμάτια, καὶ νὰ κηρύττῃ ὅτι δὲν ἐννοοῦσε αὐτός κατ' οὐδέναν τρόπον νὰ βρισκῆται τὸ σπίτι του ἔτσι στὸ στόμα τοῦ κόσμου. Τόσα χρόνια τόρα καὶ ποτὲ ἡ φραμελιά του δὲν ἀκούστηκε γιὰ τὸ παραμικρό καὶ ἓνα κλωτσοθήλυκο ἐκεῖ τοῦ βυζιοῦ, πού βρωμαίει ἀκόμη τὸ γάλα στὸ στόμα του, νὰ τοὺς κἀνῃ περίγελο σ' οὐλὴ τῆς γειτονεῖας. Μωρ' ἀκούς ἐκεῖ! Νάν της βρωμαίει, λέει, ὁ ἓνας, νάν της μυρίζῃ ὁ ἄλλος καὶ νὰ μὴ ἀκούῃ τοὺς μεγαλήτερος γιὰ νὰ κἀνῃ τοῦ κεφαλιοῦ της. — Καὶ πού τὰκούσαμε ἐμεῖς οἱ γέροισι ἐφτά ποτέ μας; Ἐτσι ἔκανες τοῦ λόγου σου, σόρα, μὲ τσοὶ γονέους σου καὶ τέτοιες γνώμες ἔφερνες τὸν καιρὸ πού θέλανε νὰ μας παντρέψουνε; Ἐτσι ἐμίλια ἐγὼ πού ἤμουν ἄντρας στὸν πατέρα μου τὸ συχωρεμένο καὶ στὴ μάνα μου, ὅπως μᾶς μιλήτῃ ἐφτούνη-ἐφτοῦ;»

Ἐφτούνη-ἐφτοῦ τὰ ἤκουεν ὅλα. Κλεισθεῖσα εἰς τὸ δωμάτιόν της ἅμα ἀντελήρθη τῆς ἐπικινδύνου διαθέσεως τοῦ πάππου της, ἔτεινε τὸ οὖς καὶ προσεπάθει νὰ μὴ τῇ διαφύγῃ ἐκ τῆς λογομαχίας οὔτε λέξις. Τίποτε νεώτερον, εὐτυχῶς. Ὁ πάππος ἀνεμάσσα τὰ αὐτὰ, τὰ συνήθη ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν. Συλλογίζόμενος τὴν ἀντίστασιν τῆς ἐγγονῆς εἰς τὰ περὶ τοῦ γάμου της σχέδιά του, φοβούμενος μήπως εἰς τὴν διαγωγὴν του εὕρισκε μυστικὰς ἀρωγὰς τὰς γυναῖκας, βλέπων παρερχόμενον τὸν καιρὸν χω-

ρὶς νὰ ἡμπορέσῃ νὰποσπάσῃ τὸ νὰὶ διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐδίδε τὸν λόγον του ὀριστικῶς εἰς τὸν Κατσουρέλαν, ὁ Γακουμάκης ἐξέσπα συγὰ εἰς ὕβρεις καὶ εἰς ἀράς, εἰς ἀπειλὰς καὶ παραινέσεις, ἐρίζων ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῆς συζύγου του τὸ περισσότερον, ἡ ὁποία ἂν καὶ μὴ κηρυττομένη κατὰ τῶν προτάσεων του, ἠνωγλεῖτο ἀπὸ τὸν ἀνυπόφορον τρόπον του. Ἄ, μὰ δὲν ἦταν τρόπος αὐτός! Νύχτα-μέρα, γιορτῆ-καθημερινή, σῶνει κ' ὅλας. Τοὺς ἀκούσε πλέον ἡ γειτονεῖα. — τὸν ἐπολέμα καὶ αὐτὴ μὲ τὰ ἰδιά του ὄπλα, — τὰ δὲ μεγαλήτερα παιδιὰ, ἐκ τῶν καθημένων ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῆς κλίμακος μὲ τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἀφέλειαν, τοὺς ἐκουβέντιαζαν τὸ βράδυ εἰς τὰ σπίτια των. . .

Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἐλάμβανε μέρος ποτὲ εἰς τὰς παραφορὰς αὐτὰς. Ὁ ἄνθρωπος ὁ συλλαβῶν μίαν ἀπόφασιν, σταθερὰν πλέον καὶ ἀμετάτρεπτον, εἶνε ψυχρός, δὲν χάνεται σὲ λόγια καὶ προβάλλει ἀντίστασιν ἐμπρακτον. Ἡ νεῆσις ὠμίλησε συντόμως καὶ λογικῶς. Εἶπεν ὅτι τὸν Νιόνιον αὐτὸν δὲν τὸν ἀγαπᾷ, ὅτι δὲν τον θέλει, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ζήσῃ μαζί του. Ἐπροτιμοῦσε νὰποθάνῃ παρὰ νὰ εἶπῃ τὸ νὰὶ, πού της ἐζήτουν. Εἰμποροῦσαν νὰ την στεφανώσουν, ἂν ἤθελαν, διὰ τῆς βίας, νὰ την καταβάσουν ἀπὸ τὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ της καὶ νὰ την ἀνεβάσουν στοῦ Κατσουρέλα μὲ στρατιώταις καὶ μὲ κοντακιές. Ἀλλὰ μόνη της δὲν θὰ ἐπήγαγε ποτέ νέτα-σκέτα. — Καὶ μετὰ τὴν δῆλωσιν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἄπαξ ἔκαμεν ἐνώπιον τοῦ πάππου της, ἔκρινε φρόνιμον, ὁσάκις αὐτός ἤρχιζε τὴ φραγμάρα, νὰ κλεισθεῖ εἰς τὸ δωμάτιόν της καὶ νὰκούῃ χωρὶς νὰπαντᾷ λέξιν.

Τὴν σιγὴν αὐτὴν ἤρχισε νὰντιτάσῃ κατὰ κανόνα ἀρότου ἡσθάνθη ἔρωτα πρὸς τὸν Τόνην καὶ μάλιστα τελευταίως, ἀρότου ἐγενεε μεταξὺ των καὶ ἡ ἐξομολόγησις. Ὁ νέος ἐπλήρωσε τὴν ὑπαρξίν της ὅλην, ὅπως ἐπλήρου καὶ τὸ δωμάτιόν της διὰ τοῦ γιγαντιαίου τοῦ σώματος, ὁσάκις ἤρχετο πρὸς ἐπίσκεψίν της. Τῇ ἐπέβληθη, τὴν κατέκτησε, τὴν ἐδέσμευσεν. Ὑπὸ τὴν σκιάν του ἡσθάνετο ἑαυτὴν προστατευμένη, ἀσφαλῆ, ἤσυχον, ἀφοβὸν. Ὁ ἔρωτος του δὲν τῇ ἐγένετο καμμίαν ἀμφιβολίαν. Ἐνόησεν ἀπ' ἀρχῆς ὅτι τὴν ἠγάπα μὲ ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐλικρίνειαν καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς αὐτοῦ αἰσθήματος, ὅπως ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ της. Εἶχε δὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Μοῖρα τοὺς εἶχεν ἐνώσει ἀδικασπᾶτως καὶ ὅτι ὅσον καὶ ἂν τοὺς διαχώριζαν ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ πρόληψις, θὰ συνενούητο αὐτοὶ ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ ὁ Θεὸς τοὺς εἶχε πλάσει τὸν ἓνα διὰ τὸν ἄλλον. . . Τί τὴν ἐμέλε λοιπὸν δι' ὅσα ἐφλυάρει τόρα ὁ πάππος της; Ἡ γερωντικὴ ἐπιμονὴ θὰ ἐνέδιδε κατ' ἀνάγκην. Ἡ ζωὴ ἦτο διὰ τοὺς νέους.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Μαργαρίτα δὲν εἶχεν ἀγαπήσει σοβαρῶς. Ὅταν ἦτο μικροτέρα, εἰς τὸ γλυκὺ ἐκεῖνο μεταίχιμον τὸ μεταξὺ παιδίσκης καὶ νεανίδος, διαρκούντων τῶν μακρῶν ἀνὰ τὴν παραλίαν καὶ τὴν ἐξοχὴν περιπάτων μετὰ τοῦ πάππου, τὴν παρηκολούθει νέος τις ὀμηλιξ, ὁ ὁποῖος δὲν ἄφρινεν εὐκαιρίαν πού νὰ μὴ της φανερόνῃ τὴν

συμπάθειάν του. Εἶχεν ἀκούσει νὰ τον λέγουν Μίμνη. Ἦτο μελαγχρινός, μὲ κόμην μελανὴν ὡς ὁ ἔβενος, ζωηρός εἰς τὰς κινήσεις του καὶ μὲ μίαν φωνὴν βραχνὴν, πολὺ συμπαθητικὴν. Διὰ τὸν Μίμνη αὐτὸν ἡ Μαργαρίτα εἶχεν αἰσθανθῆ ἀρετὰ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον. Ἄλλ' ἦτο τὸ μόνον. Ὁ θάνατος τῶν γονέων της, τοῦ ἐνός κατόπιν τοῦ ἄλλου, ὁ ὁποῖος τὴν ἔκαμε νὰ διακόψῃ τοὺς περιπάτους, ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς ἐρωτικὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεις. Μετ' ὀλίγον ἐλησμώνησε τὸν νεανίσκον καθολοκληρίαν. Ἐκτοτε ἐπεριορίσθη εἰς τὴν συνοικίαν της ἐφαινετο δὲ ἀπαθὴς καὶ συνετή. Οἱ νέοι, οἱ ἐξερχόμενοι εἰς τὸ κινήσιον τῶν ὠραίων καὶ συγνάζοντες πολὺ τὴν φημιζομένην γειτονεῖαν, εὗρον τὴν πυρρόξανθον αὐτὴν καὶ μελανέιμονα καλλονὴν ἄτρωτον καὶ ἀσύλληπτον, οὐδ' ἐτόλμησε ποτε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ καυχήθῃ ὅτι κατώρθωσεν ἔστω καὶ ἐν βλέμμα συμπαθὲς νὰ τῇ ἀποσπάσῃ. Εἰς τοῦτο συνέτεινε πολὺ ἡ ὄρφανιά της, ἡ ἀφαιρέσασα εἰς κρίσιμον ὦραν τὴν ὄρεξιν παιγνιδίων καὶ τρελῶν νεανικῶν, καὶ ἡ φυσικὴ της ὑπερηφάνεια, μὴ ἐπιτρέπουσα εἰς αὐτὴν νὰ ἐξομωιωθῇ μὲ καμμίαν τῶν χαμένων καὶ τῶν ἐλεινῶν, αἱ ὁποῖαι γύρω ὑπὸ τὰ ὄμματά της παρεδίδοντο ἄνευ ἐλπίδος εἰς τὰρχοντόπουλα καὶ τὰ λιμαρχοντόπουλα μὲ τὰ ψεύτικα αἰσθήματα. Ἀλλὰ κυρίως ἡ ὑλικὴ της ἀνεξαρτησία θὰ ἔλεγε τις ὅτι ἀπετέλει τὸ βεβαιότερον τῆς ἀρετῆς της ἐμπέδωμα. Καὶ τί χρεῖαν εἶχεν αὐτὴ νὰ ντοναίρη; Μήπως διὰ νὰ ἐπιτύχῃ χαμβρόν; Ἄλλ' ὅλοι θὰ τὴν παρεκάλουν τὴν μονάκριβην τοῦ Στάθη τοῦ Στέφα, τὴν ὠραίαν κληρονόμον ἢ μήπως διὰ νὰ ἐμπλέξῃ ὡς ἀράχνη κανένα πλοῦσιον καὶ νὰ τον ξεζουμίσῃ, ὅπως δὲ ἤξευρε στὴ γειτονεῖα μερικῆς-μερικῆς; — Ἄ, δοῦξαι σοὶ ὁ Θεός! . . . Ὁ Τόνης, λοιπὸν, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν τῆς γνωριμίας των περιστάσεων καὶ τῆς ἐξαιρέτου συγγενείας τῶν ψυχῶν των, κατώρθωσε νὰ τῇ ἐπιβληθῇ, εὗρε τὴν καρδίαν της παρθένον. Ἄνθος εὐχρον καὶ εὐοσμον, θάλλον ἐπὶ ὑψώματος ἀσφαλοῦς, ἐμεινεν ὄντως ἀπρόσβλητον καὶ ἄθικτον, ἐν μέσῳ τῶν χαμηλῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα κατεπάτησαν οἱ ἐπιδρομῆς, διαρρυλάξαν τὸ χροῶμά του καὶ τὸ ἄρωμά του διὰ τὸν δυναθέντα νὰ ρηθῆσῃ μέχρι τοῦ ὕψους του.

Ἐν τούτοις, μὲ ὅλον του τὸν θυμὸν καὶ τὰς φωνάς, ὁ Γακουμάκης Στέφας ἐνεδύθη. Τὰ κυριακάτικα του ἔλαμπον ἐκ τῆς καθαριότητος, ὅπως τὸ μαῦρον σπιλνὸν φροντίνι τοῦ κασκέτου του καὶ τὸ ἐξυρισμένον του πρόσωπον. Κατὰ τοῦ ψύχους τὸν ἐπροσφύλαττε ποδῆρες ἐπανωφόριον πολὺπτυχον, ἐκ κυανοῦ ἐριούχου μὲ μαῦρον βελουδίνον περιτραχῆλιον, τὸ ὁποῖον ὁ Γακουμάκης οὐδέποτε ἐφόρει μὲ τὰς χεῖριδας ἄλλ' ἔρριπτεν ἀπλῶς ἐπὶ τῶν νώτων του καὶ συνήρμοζε περὶ τὸν λαιμὸν διὰ μεταλλίνης πόρπης. Τὸ ἀξιοπεριέργον εἶνε ὅτι τὸ βροῦ αὐτὸ ἐνδυμα τὸ ἔφερε, μόνον τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς Κυριακάς ἐν ᾧ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας, ψυχροτέρως πολλάκις, ἤρκετο εἰς ἓν παλαιὸν πολὺ ἐλαφρότερον. Ἀλλὰ πόσοι ἄρα γε εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ καλλίτεροι ἀπὸ τὸν Γακουμάκην, δὲν ἐκρύωσαν ποτὲ ἢ δὲν ἐξεστᾶθησαν κανονίζοντες τὴν ἐγ-

δυμψίαν των ἀναλόγως τοῦ ἐπισήμου τῆς ἡμέρας!

Ἔλαβε τὴν χονδρὰν ὀζώδη του βακτηρίαν, καμυλωτὴν ἐπάνω ὥστε νὰ τὴν ἀναρτᾷ ἀπὸ τοῦ βραχιόνος καὶ νὰ ἔχη ἐλευθέρας τὰς χεῖρας καὶ ἀρ' οὐ ἐπανέλαβεν ὡς πάρθιον βέλος ὅτι ἐντρέπεται ἀληθινὰ τώρα, ποῦ βγαίνει στὸ δρόμο νὰ τον βλέπει ὁ κόσμος, ὕστερ' ἀπὸ ὅσα ἀκούονται γιὰ τὸ σπῆτι του, — κατῆλθε τὴν κλίμακα, ἤνοιξε τὴν ἐξώθυραν καὶ ἐν ᾧ διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὴν ἐκλειεν ὀπισθὲν του μὲ ὀρμήν, κροτούντων τῶν γλαυρῶν σιδηρικῶν τὰ ὅποια ἔχουν αἱ παλαιαὶ αὐταὶ θύραι, διὰ τῆς δεξιᾶς ἐσταυροκοπήθη τρίς, ὡς συνείθιζε κατὰ πᾶσαν πρωϊνὴν ἐξοδόν. Πρὶν ἐκκινήσῃ ἐστερέωσε διὰ τοῦ ποδὸς τὸν τετραγώνον λίθον, τὸν χρησιμεύοντα ὡς ἀνάβαθρον πρὸ τῆς θύρας του, ἠκολούθησε δὲ κατόπιν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν Ἄμμον, ἀνοίγων τοὺς πόδας ὡς διὰ νὰ ἰσοροπῆ τὸν κάπως προσέχοντα ὄγκον τῆς κοιλίας του καὶ καλημερίζων βροντοφώνως καὶ ἐπιβλητικῶς τοὺς γείτονας, ὡς διὰ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ὑπεστήριζε τὸ καλὸν τῆς ἐγγονῆς του καὶ θὰ ἐξήρχετο νικητῆς — ἐνοια τοὺς! — ἐκ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ὁποίου παρηκολούθουν τὰς φάσεις.

[Ἐπειτα συνέχεται]

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΝΩΣΕΩΝ ΤΑ ΟΡΙΑ

Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀμαθέστερος πάντων τῶν ἀνθρώπων· εἶνε μία φράσις αὕτη τὴν ὁποίαν εἰς μόνος ἀνθρώπος ἐν τῷ κόσμῳ δύναται μετ' ἀληθείας νὰ εἴπῃ καὶ ὁ μόνος οὗτος ἀνθρώπος ὅστις θὰ ἠδύνατο μετ' ἀληθείας νὰ τὴν εἴπῃ δὲν δύναται οὔτε κἂν νὰ τὴν σκεφθῆ. Καὶ ὅστις ἐπομένως μεταχειρίζεται τὴν φράσιν ταύτην ἐκφράζεται ὡς ὁ λέγων ὑμῖν: **προθυμώτατος, εὐπειθέτατος, ταπεινώτατος** δοῦλος σας.

Ἐγὼ εἶμαι ὁ πολυμαθέστερος πάντων τῶν ἀνθρώπων· εἶνε μία φράσις αὕτη ἢ εἰς μόνος ἀνθρώπος δύναται μετ' ἀληθείας ἐν τῷ κόσμῳ νὰ εἴπῃ καὶ ἐὰν τυχόν τὴν ἔλεγε πρὶν ἢ ἄλλος τις πρὸ αὐτοῦ τὴν εἶπῃ ἢ σκεφθῆ, ἤθελεν ὑποστῆ ἴσως οἰκτρὸν λιθοβολισμόν.

Ἐπάρχουσιν ἄνθρωποι ἀμαθέστεροι ἐμοῦ, ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι πολυμαθέστεροι ἐμοῦ· αὕτη εἶνε ἡ φράσις τὴν ὁποίαν ὀφείλουσι νὰ σκεφθῶσι καὶ νὰ εἴπωσι — καὶ ταύτην δικαιούνται νὰ τὴν εἴπωσι — πάντες τῆς ὑψηλῆς οἱ ἀνθρωποὶ ἐκτὸς βεβαίως δύο. Ἐὰν αἱ σπουδαὶ ἡμῶν καλῶς διευθύνονται, καθόσον εἰς αὐτὰς καταγιγνώμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν πολυμαθεστέρων ἡμῶν ἐλαττοῦται καὶ ἡμεῖς βαίνομεν πρὸς τὸ δευτέρον ὄριον. Ἐὰν αἱ σπουδαὶ ἡμῶν κακῶς διευθύνονται, ἐρ' ὅσον καταγιγνώμεθα εἰς αὐτὰς ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀριθμὸς τῶν πολυμαθεστέρων ἡμῶν αὐξάνει καὶ ἡμεῖς βαίνομεν πρὸς τὸ πρῶτον ὄριον. Τὸ βρέφος ἅμα τῆ γεννήσεϊ του εὐρίσκειται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὀρίων, ἧτοι μεταξὺ τοῦ καλῶς πεπαιδευμένου καὶ τοῦ κακῶς πεπαιδευμένου ἀνθρώπου, ἐπειδὴ μεταξὺ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ψεύδους ὑπάρχει μόνον τὸ

μηδέν. Πᾶσα ἀνθρωπίνη γνῶσις εἶνε πάντοτε ἀβεβαία ἐὰν αὐτῆς δὲν προηγήθῃ πρῶτον ἡ ἀμυθολία καὶ εἶτα ἡ ἐξέτασις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ἐξ ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνεπίξεως δὲν φθάνομεν εἰμὴ εἰς ἀπλήν πιθανότητα. Ἡ ἀπόδειξις δὲν ὑπερβαίνει πολλακίς τὰ ὄρια τοῦ ἀρμόζοντος ἢ μὴ ἀρμόζοντος τῶν ἰδεῶν. Πολὺ ὀλίγον, καλὲ μου ἀναγνώστα, θὰ γνωρίσῃς τὰς αἰτίας, καὶ βεβαίως πολὺ ὀλιγώτερον ἀρ' ὅτι οἱ ἀνθρωποὶ νομίζουσιν ὅτι τὰς γνωρίζουσιν, ἐρ' ὅσον ὁ νοῦς σου ἀναπτύσσεται. Αἱ ἐπιστῆμαι ἄγουσι μόνον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὀρίων τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ὑποδεικνύουσι ποῖα ἐρευνᾶ ἐμπεριέχονται ἐντὸς καὶ ποῖα ἐκτὸς τῶν ὀρίων τούτων.

— Ἐὰν ἐπιζητῆς, καλὲ μου ἀναγνώστα, ἐκ τῶν γνώσεων τὸν ἄρτον, σὲ κλαίω· ἐὰν ἐπιζητῆς ἐκ τῶν γνώσεων τῶν ἀνθρώπων τὴν ὑπόληψιν, σὲ λυποῦμαι· ἐὰν ζητῆς ἐκ τῶν γνώσεων εὐχάριστον τῆς ἀνίας διασκέδασιν, σ' ἐπαινῶ· ἐὰν ζητῆς ἐκ τῶν γνώσεων τὰ μέσα τῆς ἠθικῆς σου βελτιώσεως, σὲ σέβουμαι. Καὶ τοῦτο εἶνε τὸ πρακτικὸν συμπέρασμα, ὅπερ θὰ ἦτο ἐλάχιστον ἂν ἡ ἀξία του συνίστατο εἰς μόνον τὸν σεβασμὸν ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου.

Ἀγαπητέ μου,

Σοῦ εἶχεν ἀνάψει τότε μεγάλο καῦμὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μέτερλικ, τοῦ νέου Βέλγον ποιητῆ, καὶ ἤθελες νὰ τὰ ἰδῆς, νὰ τὰ διαβάσῃς τὰ φημισμένα του δράματα, τὰ πρωταίονστα, τέλλοιῶτικα, τὰ συμβολικὰ ὡς τὸ μεγάλο τὸ Λουκρήτιο ἤθελες νὰ γνωρίσῃς καθάρως πηγῆς, νὰ μάσῃς νέα λουλουδία: integros fontes, novos flores. Καὶ χόρτασες τὸν καῦμὸ σου, καὶ ἂν δὲν τὰ εἶδες, τὰ διάβασες τὰ δράματα τοῦ Μέτερλικ, ὅπου εἶνε σχεδὸν τὸ ἴδιον ἂν μ' ἐρωτᾷς ἐμένα, δράμα ποῦ δὲ μὸς κάνει ἐντύπωσιν ὅταν τὸ διαβάσῃς, δὲν τόχω γιὰ δράμ' ἀληθινὸ, ὅπως καὶ ἂν μοῦ τὸ παρουσιάσῃς· καὶ ὅταν τὸ βλέπω ἀπὸ τῆ σκηνῆς, τότε μόνον νοιώθω πὼς ἀξίζει, ὅταν μὲ κάνει νὰ σκέπτομαι σὰ νὰ τὸ διαβάσῃς. Ἄν κρίνω ἀπόσα μοῦ λεγες, τὰ δράματα τοῦ Μέτερλικ σοῦ ἐντυπώθησαν βαθεῖα· ὅχι γιὰτ' ἦσαν συμβολικὰ ἢ ρωμαντικὰ ἢ κλασικὰ — αὐτὰ εἶν' ἐτικέτες ποῦ δὲ σημαίνουν κατὰ βάθος πολλὰ πράγματα, — ἀλλὰ γιὰτ' ἦσαν καινούρια, καὶ ἀκόμα περισσότερο γιὰτ' ἦσαν ποιητικὰ. Αὐτὸ εἶνε τὸ Α καὶ τὸ Ω· νὰ ἦσαν ποιητῆς, μ' ὅποιον τρόπο καὶ ἂν ἦσαν.

Σὲ θυμῆθηκα προχθὲς ποῦ ἔτυχε νὰ διαβάσω τρία ποιηματάκια τοῦ Μέτερλικ «Trois chansons», ὅπως ἐπιγράφονται. Εἶνε συμβολικὰ, δηλ. ἀλληγορικὰ, καὶ τὰ τρία μὲ τὸ παραπάνον· εἶνε στιχογραφημένα μὲ ἀπλότητα καὶ ἀφροισία δημοτικῶν τραγουδιῶν, καὶ μοιάζουν περισσότερο μ' αἰνίγματα, παρὰ μὲ ποιήματα. Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀμαρτία μου, τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον δὲν τὰ κατάλαβα. Ὁ Βάλτερ Σκὼτ λέγει κάποιον ὅτι δὴν φορὸς πρέπει νὰ τὰ διηβάσωμε τὰ ποιήματα· τὴ μὴ γιὰ τὴ μουσικὴ τους, τὴν ἄλλη γιὰ τὸ νόημά τους. Ἐγὼ τὰ διάβασα τρεῖς καὶ πέντε· τὴ μουσικὴ τους τὴν αἰσθάνομαι, τὸ νόημά τους μοῦ ξεφεύγει. Κι ὅμως μοῦ λέει κάτι, ὅσο καὶ ἂν μοῦ τὸ λέγ σκοτεινὰ

καὶ ἀόριστα, πὼς δὲν ἔχω νὰ κάμω μ' αἰνίγματα, ἀλλὰ μὲ ποιήματα, καὶ πὼς βρίσκοντ' ἀνθρωποὶ ποῦ τὰ διαβάσουν καὶ τὰ νοιώθουν, καὶ πὼς ἐκεῖν' οἱ ἀνθρωποὶ ἔχουν φωτεινότερον νοῦ καὶ ἀξίζουν πιο πολὺ ἀπὸ μένα. Ἀλλὰ τὸ δευτέρον τραγουδάκι, μ' ὅλη του τὴ σκοτεινιάδα, μοῦ ἄγγιξε τὴν καρδιά· βλέπεις ὅτι τὸ σκότος του δὲν εἶνε μαῦρο, ἀλλὰ ὡς κάποιες νύχτες τῶν Ἀθηνῶν, χρυσοπράσινο· κρύβει κάτι τι ἀπειρο μέσα του ποῦ τὸ μισοβλέπεις μὲς ἀπὸ χαρμαῖδες, ὡς τὸν Ὀκεανὸ γιὰ τὸν ὅποιον μιλῆ. Μοῦ ἤρθεν ὄρεξη νὰ τὸ μεταφράσω σὲ στίχους· σοῦ στέλω τὸ πρωτότυπο καὶ τὸ μεταφρασμένο γιὰ νὰ μοῦ πῆς τὴ γνώμη σου:

Les six filles d'Orlamonde,
Quand la fée est morte,
Les six filles d'Orlamonde
Ont cherché les portes.
Ont allamé leurs six lampes,
Ont ouvert les tours,
Ont ouvert quatre cents salles,
Sant trouver le jour.
Arrivent aux grottes sonores,
Descendent alors:
Et sur une porte close,
Trouvent une clef d'or.
Voient l'Océan par les fentes,
Ont peur de mourir,
Et frappent à la porte close,
Sans oser l'ouvrir.

Ἠλιαδὴ ἀπάνον κάτω:

Οἱ ἔξι κόρες τῆς νεράιδας,
Μόλις θάνατε, τὴν πῆρες,
Οἱ ἔξι κόρες τῆς νεράιδας
Ἄναζήτησαν τὰς θύρας.
Ἄναψαν τοὺς ἔξι λύχνους,
Ἄνοιξαν τοὺς πύργους πέρα,
Σάλες ἄνοιξαν τρακόσες,
Δίχως νάβρουν τὴν ἡμέρα.

Στὰ γλυκὴν σπήλαια φτάνουν,
Κατεβαίνουν τότε ἐκεῖ,
Καὶ σὲ μὴ κλεισμένη θύρα
Βρίσκουσε χρυσὸ κλειδί.

Τὸν Ὀκεανὸ ἀπ' τὰς τρύπες
Βλέπουν, τρέμουν μὴ γαθοῦν,
Καὶ χτυποῦν στὴν κλειστὴ θύρα,
Καὶ ν' ἀνοίξουν δὲν τολμοῦν.

Ἀλλὰ, στὸ τέλος, νὰ σοῦ πῶ καὶ ἄλλη μίαν ἀμαρτία μου. Ἡ κλειστὴ αὐτὴ θύρα μὲ τὸ χρυσὸ κλειδί δὲ μοῦ φαίνεται ὡραιότερη ἀπὸ τὴν ὀλόχρυση θύρα τῶν στίχων τοῦ παλιοῦ μας, τοῦ δικοῦ μας τοῦ Σολωμοῦ:

Στὴν θύρα τὴν ὀλόχρυση τῆς Παντοδυναμίας
Πνεύματα μύρια παλαιά, πνεύματα μύρια νέα
Σὲ καρτεροῦν γιὰ νὰ σοῦ εἴπωσι πὼς ἄργησες νὰ φτάσῃς!

Ο ΦΛΙΟΣ ΣΟΤ.

ἌΝΑ ΤΟ ἌΣΤΥ

Ὁ Λογγίνος, ἱππότης τῆς Ρόδου καὶ ποιητῆς, ἀγαπᾷ τὴν Σμαράγδα, σύζυγον τοῦ προύχοντος Στρατῆ Ραδινῶ. Ἡ Σμαράγδα συγκινηθεῖσα ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐρωτικῶν του στίχων, τῷ δίδει μίαν νύκτα συνέντευξιν πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ Λογγίνος μεταβαίνει ἄδων μὲ τὴν κιθάραν του. Ἐξῶθεν τοῦ πύργου τὸν παραφυλάττει ἡ Ἀθηνᾶ, γυνὴ ἐλευθέρων ἡθῶν, ἐρωμένη μὲν τοῦ Στρατῆ Ραδινῶ, ἀλλ' ἀγαπῶσα παράφορως καὶ ματαίως τὸν ποιητῆν. Ἀκούει τὸ μυστικὸν τῆς συνεντεύξεως, τὸ ὅποιον ἀποκαλύπτει καθ' ὅδον πρὸς τὸν φίλον του ἱππότην Αὐγουστίνον ὁ Λογγίνος καὶ βλέπει εἶτα ἀμέσως τὴν Σμαράγδα, ἀνοίγουσαν ἐν παράθυρον τοῦ πύργου καὶ ρίπτουσαν πρὸς τὸν Λογγίνον ἐν κλειδίον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἀνοίγει ἐκεῖνος τὴν θύραν καὶ εἰσέρχεται. Ἐν μίᾳ τῶν αἰθουσῶν τοῦ πύργου ὁ ποιητῆς γονυκλινῆς πρὸ τῆς πυργοδεσποίνης ἐξομολογεῖται τὸν διακαῆ του ἔρωτα. Τὸν ἀκούει ἐκεῖνη μὲ σπαραγμὸν· ὅσον περιφρονεῖ τὸν σύζυγον τῆς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγκαταλείπει καθελύστην, χάριν νέας ἐρωμένης, τὸσον αἰσθάνεται ὅτι ἀγαπᾷ τὸν τρυφερὸν ποιητῆν, τὸν πληροῦντα ὄλα τῆς τῆς ὄνειρα· ἀλλὰ τὸ συζυγικὸν καθῆκον ὑπερισχέει καὶ τὸν ἰκετεύει νὰ φύγῃ μακρὰν τῆς, νὰ τὴν λησμονήσῃ... Ἐν μέσω τῆς ἐρωτικῆς αὐτοῦ συνδιαλέξεως ἀνοίγεται ἐξαίφνης ἡ θύρα καὶ εἰσορμᾷ ὁ Στρατῆς Ραδινῶς. Τὸν ἔσται ἐκεῖ ἐκδικουμένη ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ ἐρωμένη του, τῆς ὁποίας ἡ μανιώδης φωνὴ ἀκούεται ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ὁδοῦ ἀγγέλλουσα τὴν ὑπὸ τῆς χειρὸς τῆς παρασκευασθεῖσαν συμφορὰν. Ὁ σκαῖος Ραδινῶς ὑδρῖζει τὴν σύζυγον του καὶ προκαλεῖ τὸν Λογγίνον εἰς μονομαχίαν. Ἐκεῖνος ἀρνείται νὰ μονομαχήσῃ πρὸ τῆς γυναικὸς τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ καὶ θέτει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ προσβεβλημένου. Ὁ Ραδινῶς τῷ ἐπιβάλλει νὰ πῆ ἐκ τοῦ δηλητηρίου τὸ ὅποιον φέρει μεθ' ἑαυτοῦ. Ὁ Λογγίνος πίνει, ὁ Ραδινῶς ἀπέρχεται μετὰ τῆς ἐρωμένης του, τὴν ὑψίστην περιφρόνησιν ἐκφράζων πρὸς τὴν σύζυγον του. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ὁ ποιητῆς ἐκπνέει, ἡ δὲ Σμαράγδα, λαβούσα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ δηλητηρίου, τὸν παρακολουθεῖ εἰς τὸν θάνατον.

✦

Μὴν ἀνησυχεῖτε. Τὰ τραγικὰ αὐτὰ πράγματα δὲν τάντιγράφωμεν ἐκ τοῦ Ἀστυνομικοῦ Δελτίου. Συνέβησαν εἰς ἐποχὴν πολὺ ἀπομεμαχρυσμένην ἐν Ρόδῳ, καὶ μάλιστα ὑποτίθεται ὅτι συνέβησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Εἶνε μὲ ἄλλους λόγους ἢ ὑπόθεσις τοῦ Τραγοῦδιστοῦ, τοῦ λυρικοῦ μονοπράκτου δράματος τοῦ κ. Πολέμη, μετὰ τὴς ἐπιτυχίας διδαχθέντος ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ «Παραδείσου» τὴν ἑσπέραν τοῦ παρελθόντος Σαββάτου. Τὸ εὑρομεν τέλειον σχεδὸν εἰς τὸ εἶδος του, ἔργον μὲ καλὴν σύλληψιν καὶ γλαυροὺς στίχους, πληθῆρες ποιητικῆς ἀληθείας, μεταδίδον ἀπὸ τῆς σκηνῆς ὅλην ἐκείνην τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν προσεῖναι ἢ ἀνάγνωσις ὠραίου λυρικοῦ ποιήματος. Ὁ κόσμος τὸ

ήκουσε μετ' αίσθηματος ύψιστης ἀνακουρίσεως κατόπι τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐξαμβλωμάτων τῆς ἐφετεινῆς θεατρικῆς περιόδου. Μίαν μόνην παρατήρησιν ἔχομεν νὰ κάμωμεν: Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τοιούτων ἔργων ἐν τῇ ὑποκρίσει, καὶ τῇ ἀπαγγελίᾳ, δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητεῖται ἡ αὐστηρὰ ἐκείνη φυσικότης, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἐν οἰκογενειακῶν δράμα λόγου χάριν. Οἱ ἠθοποιοὶ δὲν ἔπαιξαν, ἢ μᾶλλον δὲν ἐδιδάχθησαν νὰ παίξουν διόλου καλὰ. Ἀπὸ τοῦ στόματός των, καὶ εἰς τὰ τραγικώτερα μέρη, δὲν ἔπρεπε νὰ λείψῃ ἡ γλυκύτης καὶ ἡ χάρις, τὴν ὁποίαν ἐνέχει καὶ ἡ ποιητικωτάτη ὑπόθεσις καθ' ἑαυτὴν καὶ οἱ στίχοι τοῦ κ. Πολέμη. Αἱ ὕβρεις, οἱ θάνατοι, αἱ συμφοραὶ, δὲν ἔπρεπε νὰ φαίνονται πραγματικά, περὶ τῆς σκηνῆς· ἀλλ' ἐξιδανικευμένα, ποιητικά, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τοῦ δραματίου. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν, ἡ ἀπαγγελία ἔπρεπε νὰ εἶνε ἐλωδιόλου λυρικοτέρα, παιγνιωδέστερα, μαλακωτέρα. Ἡ τραγικὴ σοβαρότης δὲν εἶνε πάντοτε ἡ ἀσφαλεστέρα μέθοδος, δι' ἧς ἐρμηνεύονται ὅλα τὰ ἔργα. Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν θὰ ἐκάμνωμεν καὶ εἰς τοὺς κριτικούς, τοὺς κρίναντας τὸν Τραγοῦδιστὴν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ἐφημερίδων, πρὸ καὶ μετὰ τὴν παράστασιν, ὅπως τὸν παρεξήγησαν καὶ οἱ ἠθοποιοὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς.

Τὴν ἐπομένην ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Παραδείσου πάλιν, ἐν ἐκτάκτῳ συρροῇ ἐδιδάχθη Ἡ ἄκτις ἐν σκοτεινῇ, τὸ προαγγελθὲν δράμα τοῦ κ. Κορομηλά. Ὁ δραματικός μας δὲν ἦτο ἀκόμη εἰκοσιτριῶν ἐτῶν, ὅταν συνέγραψε τὸ ἔργον τοῦτο· εἶνε δὲ πολὺ φυσικὸν καὶ εὐεξηγήτον ὅτι τὰ δράματα, καὶ μάλιστα τὰ κοινωνικά, δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶνε τέλεια κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Ὅσα ἦτο ἀδίκον λοιπὸν νὰ κριθῇ ἐξ αὐτοῦ συγγραφεὺς τῆς σημερινῆς ἀξίας καὶ τῆς περιωπῆς τοῦ κ. Κορομηλά καὶ μάλιστα ἀπὸ Ἡ ἄκτις ἐν σκοτεινῇ, διδασθεῖσα τῷ 1875 εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, δὲν ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς. Μετ' ὅλας τοῦ τὰς ἀλλειψείας ἐν τούτοις τὸ δράμα εἶχε καὶ τὰ προτερήματά του: φυσικότητα ἐν πολλοῖς, σκηνικὴν οἰκονομίαν, κοινωνικὸν σκοπὸν, θέμα ἐνδιαφέρον, διάλογον ζωηρόν. Ὁ κόσμος, ἀψόγως διδασθέν, τὸ παρηκολούθησε μετὰ μεγάλῃς προσοχῆς καὶ ἡδονῆς· ἐκάλεσε τὸν ποιητὴν ἐν τέλει καὶ τὸν χειροκρότησε δις, ἀπῆλθε δὲ ἀποκομίζων λαμπράς ἐντυπώσεις.

Ἀπὸ ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων παρακολουθεῖται τὴν θεατρικὴν κίνησιν, τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας, πρέπει χάριν ἀκριβείας, νὰ αναφέρωμεν καὶ τοὺς Δύο Προεστοῦς τὸ κωμειδύλλιον τοῦ κ. Ζάννου, διδασθέν τὴν π. Παρασκευὴν διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ θιάσου Παντοπούλου. Ἄλλως τὸ ἔργον τοῦ βραβευμένου κωμικοῦ διογράφου δὲν θὰ ἤξιζε τὴν τιμὴν ἀπλῆς κἂν μνείας. Μίαν φορὰν ἐν χωρίῳ τῆς Ἀττικῆς διήρτησεν εἰς δύο τὸ διδασκαλικὸν ζήτημα, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων ἓνα δάσκαλον, τῶν δὲ μίαν δασκάλαν. Τὸ ἀστεῖον γεγονός τὸ ὁποῖον εἶχε διηγηθῆ τότε ἡ «Νέα Ἐφημερίς» ἐνέπνευσε εἰς τὸν κ. Ζάννον τὴν κωμωδίαν του, ὡς ἠθογραφίαν ψευδῆ, ὡς φάσαν χονδροειδῆ, ἀνευ πνεύματος, ἀνευ πρωτοτυπίας, περὶ τὴν καὶ ἀνικρὰν καὶ ἐν πολλοῖς βωμολόγον. Ὁ κόσμος ἔφυγεν ἐκ τοῦ θεάτρου κατηγχανακτικῶς, ἀνεκινήθη δὲ ὑπὲρ ποτε τὸ ζήτημα τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀναγκαιοτάτης πλέον νὰ κρίνῃ τὰ διὰ τὴν σκηνὴν ἔργα, ἀφ' οὗ οἱ διευθυνταὶ τῶν θιάσων μέχρι τοῦδε ἐφάνησαν ὅπως ἀκατάλληλοι νὰ ἐννοήσουν τί δύναται νὰ ἀναδιδασθῇ χάριν δοκιμῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, χωρὶς νὰ θεωρηθῇ ὡς προσβολὴ καὶ ἀσέβεια κατὰ τοῦ κοινού.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Ἐπὶ τὸν τίτλον «Ἀγγλικὴ Φιλολογία καὶ Φιλοσοφία» ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαιτέρον τόμον ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀπαθανόντος Milsand, διάφορα αὐτοῦ ἄρθρα δημοσιευθέντα κατὰ καιροὺς—ἀπὸ τοῦ 1849—75—ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων καὶ πραγματευόμενα, ἐκτὸς τῶν περὶ τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας μελετημάτων καὶ διάφορα θέματα ἱστορικά, φιλοσοφικά, κοινωνικά. Τὰ καλλίτερα ἄρθρα τοῦ παρόντος τόμου.—διότι θὰ ἐκδοθῇ καὶ δεύτερος—εἶνε τὰ περὶ Τέννyson, Μπρόουινγκ, Ρήδ κτλ.

—Τοὺς ἐν Παρισίαις φιλολογικοὺς κύκλους ἀπαγολεῖ τὸ ζήτημα τῆς ἀναμίξεως τῶν συγγραφέων εἰς τὴν πολιτικὴν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Μπαρρές, δεχθέντος ἤδη βουλευτικὴν ὑποψηφιότητα. Οἱ ῥεπόρτερ τῶν ἐφημερίδων ἔλαβον τὰς περὶ τούτου γνώμας ὅλων τῶν φιλολογικῶν ἐξοχότητων. Οἱ περισσότεροὶ ἀποκρούουν μετὰ περιφρονήσεως τὴν ἰδέαν τῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ὁ Ζολᾶ σύμφωνος πρὸς τὸν Μπαρρές, ἐδήλωσεν ὅτι σκοπεύει νὰ πολιτευθῇ, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν τριῶν τόμων τοὺς ὁποῖους προτίθεται ἀκόμη νὰ συγγράψῃ μὴ θεωρῶν διόλου ἀσυμβίβαστον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸ τοῦ πολιτευομένου.

—Ἐν Λονδίῳ ἐκδίδεται κατ' αὐτὰς ὑπὸ τοῦ Χούρτων Κόλλινς κριτικὴ μελέτη ἐπιγραφομένη «Σοφοκλῆς καὶ Σαιπτήρος», ἐν ἧ συγκρίνονται πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο τραγικοί.

Ἐπιστημονικά

Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐπεδείχθησαν διάφοροι πλάκες φωτογραφίας ὑποβρυχίου, ληφθεῖσαι ἀπὸ τοῦ Μπουτάν κατὰ μέθοδον ἀπλουστατήν. Ἄσχος πεπληρωμένων ὄξυγόνου διατρέφει ἀτμόσφαιραν κλειστὴν, ἐν ἧ καίει μικρὰ λυχνία οἰνοπνεύματος. Εἰς τὸ φῶς αὐτῆς ρίπτεται τὴν κατάλληλον στιγμὴν κόνις μαγνησίου καὶ εἰς τὴν αἰφνιδίως παραγομένην ζωηρὰν λάμψιν λαμβάνει τις μίαν στιγμιαίαν φωτογραφίαν. Ἡ ἐφεύρεσις εἶνε χρησιμοτάτη, διότι καὶ ὁ ἐλάχιστος ἀνεμος ρυτιδοὶ τὴν ἐπιφανείαν τῆς θαλάσσης καθιστᾷσάν αὐτὴν ἀδιαφανή, ὥστε νὰ μὴ εἶνε δυνατὸν νὰ φωτογραφηθῶσιν ἀνευ φωτός τὰ ὑπ' αὐτὴν ἀντικείμενα.

—Ἀνακοίνωσις τις γενομένη ὁμοίως ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν, ἐθεωρήθη ὡς ἐν βῆμα σπουδαῖον πρὸς τὸν κατὰ τῆς χολέρας ἐμβολιασμόν. Ὁ ἰατρός Gamaleia κατώρθωσεν ἐντὸς ζωμοῦ καλλιεργείας πεπυκνωμένου καὶ πλήρους ἀλάτων μεταλλικῶν ναυζήσῃ τὴν μικροσκοπικὴν μεταδοτικότητα τοῦ βακτηριδίου, ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ μετααδίδεται ἡ νόσος εἰς κοινίλους, περιστέρους κτλ. Τούτου τεθέντος, ἐλπίζεται ὅτι θὰ δυναθῇ καὶ νὰ τὴν ἐλαττώσῃ, ὅτε θὰ καταστῇ δυνατὸς ὁ δι' αὐτοῦ ἐμβολιασμός τοῦ ἀνθρώπου.

—Ὁ δόκιμος αὐστριακὸς γεωγράφος Χαλάζης, ἐπιχειρήσας κατ' ἐντολὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, περιοδεῖαν ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, ἠΠεῖρον καὶ Θεσσαλίαν, ἐπέστρεψεν εἰς Βιέννην καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τοῦ μαθηματικῶ καὶ φυσιογραφικοῦ τμήματος τῆς Ἀκαδημίας ἀνεκοίνωσε τὰς παρατηρήσεις του. Περὶ τῆς ὄξυνοίας τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων μίαν μόνην παρατήρησιν κάμνει: ὅτι πολὺ εὐκόλως κατώρθωσε νὰ πιστευθῇ ὑπ' αὐτῶν ὡς ἀνεπίδός τοῦ Ἀυτοκράτορος καὶ νὰ τύχῃ ἐκτάκτων τιμῶν καὶ περιποιήσεων.